

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిల యము

నాటకము

ప్రకాశ

.....

పోషకులు.

శ్రీయశ్చ రాయప్రోవ లింగనహమయాజిగారు

" నడింకల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహాచార్యుగారు

" కిడాంబి రామానుజాచార్యులుగారు

" శ్రీశేటి ప్రకాశాచార్యుగారు

" దంటి లక్ష్మీనారాయణుగారు

" శ్రీశేటి నీలాచార్యుగారు

" శిష్టా వేంకటాద్రియ్యుగారు

" యస్. వి. యస్. నాయుడుగారు

" శ్రీరరాజ సూర్యనారాయణుగారు

" అద్వైత్య గ్రంథాలయముగారు

" భాగ్య భాగ్యుగారు

Messrs. Srinivas Dasgupta & Co.
General Managers

ప్రజావాచకములు ఎం.
రచితము.

9-6-72

ప్రస్తుతానా యాజ్ఞ ఎం. వ. సత్య. టి.

రచితము.

మిత్రమంధలి, గుంటూరు:

దుందుభి చైత్ర శు. పూర్ణిమ.

జయహారము.

(ಪೆಲ ೦-೧೨-೧)

భారత

ప్రదోష

మహాపురుషుఁ

డల

మహాత్ముని

పదకమలముల

కర్పితము.

~*~*~*~

నాటకమునందలి పాత్రలు.

వారదుఁడు.

కశ్యప ప్రజాపతి.

కద్రావిసతలు — కశ్యపుని భార్యలు.

శేషు

వానుకి,

తక్షక,

ఉగ్రక,

కాళియ,

కర్కాటక,

వామన,

వత్స, కుముద,

శంఖ, నిల్వక, పింజరు.

కద్రువ సుతులు.

నుపర్జుఁడు — వినతానందనుఁడు.

మంథర — కద్రువ చేటి.

విశ్రుఁడు

నిషాది

నిషాదద్వీపవాసులు,

హరి — ఇంద్రుఁడు

అమృతరక్షకులు — ఆదిత్యులు

బృహస్పతి — దిక్పాలకులు.

శ్రీ లక్ష్మీ హయగ్రీవో విజయతేతరామ్.

• ❁ పీఠిక ❁ •

ఇదియొక అయిదొకముల నాటకము. ఇందలికథ భారతము చుండి స్వీకరింపఁబడి మృదుమధురమయిన శైలిలో నాంధ్రమున గద్యమయముగ వ్రాయఁబడినది. తొల్లి యాంధ్రమున నాటకములు లేవని చెప్పవచ్చును. ఒక యర్థశతాబ్దిచుండియు సంస్కృతాంగ్లేయ భాషలనుండి యాంధ్రీకరింపఁబడిన నాటకములును స్వకపోల కల్పితములగు నాంధ్రనాటకములును, వెలువడుచు భాషా యోషకు భూషల నొసంగుచున్నయవి. నుకుమార మతులగు రాచబిడ్డలకు గుడజిహ్వాకాన్యాయమున భాషాప్రవేశము గల్గించి తద్వారాచతుర్విధ పురుషార్థోపాయ బోధకములగు సంస్కృత భాషా గ్రంథముల సారమును గోల్పించుటకు కాలిదాసాది మహాకవులచే సంస్కృత భాషామయములగు నాటకములు వ్రాయఁబడినవి. ఇప్పటికంటె చప్పటికాలమున సంస్కృతభాషాప్రచారము దేశమున నెక్కుడుగ చుంటయే అట్టి నాటకములు వెల్వడుటకు ప్రబలకారణము. ప్రకృతమున నాంధ్రభాషాప్రచార మెక్కుడుగఁ గల మనదేశమున సంస్కృత నాటకము లధికముగ నాంధ్రభారతీయుల కుపకరింపఁ జాలవు గాన నింక నెన్నియో యాంధ్రభాషామయములగు గ్రంథములు వెలువడవలసియున్నవి. మనదేశమున నాంధ్రనాటకశక నూవిర్భవించు తొలు దొల్తఁ గద్యపద్య మయములైన యాంధ్రీకృత నాటకము లుద్భవించు మొదలిడి, పిమ్మటఁ గొన్ని గద్యమయ నాటకములును తగుపాటిగ నవతరించి మఱల పద్యప్రచురాంధ్ర నాటకములు ప్రబలుచు వచ్చి

శతావధాని,

శ్రీవాక్యము:

❀ త్రిమృతహరణము ❀

—♦ పృస్తావన —

ఉ॥ ధర్మము గీడుసెందుచు, కథర్మము పైకొని నద్విషమృతాః
ఘర్మనిదాఘమేచ్ఛునతిఁ గాతీయవెట్ట యమంబె దాల్చినా
వర్మముసేసి మాజనని వంతలఁ దీర్చ సమిత్సహించు నా
కర్మశరణ్యుఁ డాద్విజుఁడు గలక్యవతామఁడు మమ్ముబోధితులన్ ॥

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు)

సూ—నీటి, ఇటురమ్మ, ఈనామాజేషల కలకలముం జూడ నాటక
మునకుఁ ద్వరపడుచున్నట్లున్నది. సర్వం నజ్జిత మయ్యెనా?

నటి—అట్లు సూత్రముఁ బట్టియుండ న్యథాయగుటల్లు? సర్వము
సిద్ధము. ఆజ్ఞయా?

సూ—సరిగాని యనవా రింతటికెంతయు గద్దెబాట్మికంబు లగుఁ
బ్రయోగంబుల కింపొలువదీనవారు. సద్వములందలి శ్రమ

వారికిఁ దద్వములం దీగునుండు. నే దట్టి విశ్రాంతి దొరకమి
నేమి నేరయదురో? తాని భయమగుచున్నది. నుమా.

నటి—ఎంత బలవంతులకును కార్యమువట్ల సే కాతర్యము దప్పదు
గాబోలు, నుటియాగడునుదన మేల? అందటి యట్ల పద్య
ములేల వ్రాచురాదు.

సూ—గడునుదనమా? ఈజ మాభ్రాహ్మణుని యింట నెంత
గూడ తేదే? మందు మందు నేవంటివారి స్నేహమున
నేమైన గుడుగునేమో?

మన సామాజికులు గడుంగడు నవప్రియులగుటంబట్టియు, నాంధ్రం
బున నీగద్యసంస్కారము చిరాకాంక్షితమగుటంబట్టియు నీమూర్తముం
దీసె. నవమెల్ల యవద్యంబుగాదుగద ? గుణజ్ఞలీపరిషదులు. గుణమే
గ్రహింతురుగాక. వారి యనుగ్రహంబున మనదోషంబులుగూడ
గుణంబులే యగు. సందియము లేదు.

నటి—ఆర్యా ఏమంటిరి ? అనుగ్రహమున్న దోషములుగూడ గుణ
ములగుననియా ? ఔర, యాగ్రహబలమంత దొడ్డదిగా ?
ఏమో నావంటి నూఢుల కేమిటుక ? ఇన్ని నాళ్ళు మీ
శుశ్రూషలోనున్న నాకొక్కనాడైన యీమూర్తముం దెలుప
రైతికే. నాయెడ నార్యపుత్రుల కెప్పుడు దోషములే దోచు
టంబట్టి గాఢోలు.

కానిండు, ఘటనాఘటనాసమర్థు లార్యపుత్రులు. దోషముల
గుణములఁ జేయుటకేమి, గుణముల దోషముల —

నూ—ఆగు మాగుము. దానికే యాశద్రువ త్వరపడుచున్నట్లున్నది.

పోయివత్తము.

నిష్క్రమణము.

శ్రీ నామోనమః

అమృతహరణము

కృథమాంకము

గంగంగము. కదుగవ మందిరము:- కదుగవ—మంధర.

కదుగ—చేటి, మా విసతకు విలచిరమ్మ. సుజేప్తాదైనది. కృష్ణరా

శుగి లేతెంచింది. చీకటిపడక గుచ్చే పోయిరచ్చెదము.

మం—[సాసూయము] దిగా విసతకు విలచిరమ్మ? [జనాంతికము]

విసతమ్మలేక మాయమ్మ కదుగసాగను.

కద్రు—మంధరా, ఏమది, ఏమో యచుమన్నావు?

మం—అయ్యో, ఏమిలేదమ్మా. నామాటగ ననుకొంటిని. (జనాంతి

కము) నీకు లేని వగపు నాకేల?

కదుగ—అదిగో, వగ పనుచున్నట్లున్నావు, వగ పేటికే? వింతమాటలు.

మం—అంతలపొంతల చుట్టజీకము అక్కఱదీరిన సఖి చునినట్లు, వింత

లైన నాకేల, వంతలైన నాకేలనమ్మా? వగ పంటినా? పోనీ,

వల పనిన బాగుంచునా?

కద్రు—ఏమి పల్లదనమే! వగపులట, కాకున్న వలపులట. పాపము,

సొలపులమాట మఱచితివి గాబోలు. ఎవరిదైన నే నీయలుక?

మం—అయ్యో నాతల్లి, ఎలుకలు లేవు పిల్లులు లేవు. ఎంత పిచ్చి

దాన వమ్మా! కల్లకపటములఁ జూచియుఁ జూడ నెల్లపు!

కానీ, నీకేయి కొఱత? ఎవరి కల్ల వారినే గఱచును. ఆ విస

తమ్మ నోము తెప్పుకు పండునో! ఆమెకేయి, యదృష్టశాలిని.

ఒక్కడైనను నుక్కుమీరిన శామూకా యనూరుకు. నూర్పుని
రథసారథియై యరిగెనట గదా!

కదు!— ఏమే మంథరా, ఈపేరు నీ కెట్లు పార్థకమయ్యెనే! ఉక్కు
మీరినవాఁ డనూరు. తొక్కడైన, ఇంక కీడగు నూర్పురు
నాపుత్రులు తేగా! వాని నొక్కట నట్లేల జ్ఞాపించెదవు?

మం— అమ్మా, నా కేమియు నెడిచోఁ బడకు. నీ వడిగితివి గనుకఁ
జెప్పెదను. నీమగఁ డొచ్చిన యవ్వాఁడును నాకే వగ
పగుచున్నది. నీకు నూర్పురు బంధుత్వముగఁబుత్రుల నొసంగిన
వాఁడే, ముదుఁపట్టి యని గాఁబోలు. నా పిత కంఠకన్న బలశా
లుల నిద్దఱ నొసంగియున్నాఁడు. రే కతఁడు దొలఁగించిన నీ
గతి యేమగునో నీ జెఱుగకున్నావు. నీవు వట్టి ముద్దరాలపు
లోకములో నందఱి వంటిదాఁడు. నీవు సంతి సఖ్యమునకే
మురియుచున్నావు గాని మునుల్లకముగ ముందున్నదని యె
ఱుగవు. నీవు నూర్పురఁ గనియూండఁ దనకిద్దఱు పుత్రులు సాల్చు
నట! ఆనూర్పురకన్న బలవంతులు మాత్రము గావలయునట!
ఎంత యబల! వంగి వంశాలిచ్చ మగఁడుండఁగాఁ దన కేమి
కష్టమో! అక్కవగు నీ కిందఱుపుత్రులండఁ దన కెక్కువ జేం
జోటమేలయనిగాఁబోలు. ఆహా, ఇట్టిమూనవతి నిచటనే జూచితిని!

కాని ఏమి నావెట్టి? ఆమె యెటువంటిదైన నాకేమి? నా పుట్టి
మునిగెనా? చిన్ననాఁడు మొదలు నీ యండనుండి, నీతోఁ
గలసిమెలసి, తోబుట్టువయ్యి నిన్ను జూచు కొనుచున్న మమ
కారముచేనిట్లంటినిగాని నాకుఁ గావలసిన జేమి, తల్లి? మీరును
మీరు నీరక్షిరములవలెఁ గలసి మెలంగుట కన్న నిందెవ్వరికి
నెక్కుడు వాంఛ లేదు. నీయుప్పు దినుటచే హితముని యిట్లాడితి
ని. నీకనిష్టమనిన నూరకుండును. నీకు నీవయాగోచింపుము. నీకన్న
కడుపుఁగాచికొనుము. నాకంతయ చాలు. ఎవ రెఱ్ఱెననాకేమి?

కందు—మంథరా, ఇదంతయు నివేదమా? నీ మాట లన్నియు మనస్సును జెయి కట్టి గంభీరమున వే. కాని గన్నులఁ బొరదీసి నట్లున్నది. చూచితినా? వినత సాధుఁడనోపేత యచుకొంటిని గాని యిచ్చ కము లాడి నా ముచ్చదవ్వు నని నెఱుంగను గదే! దాని నయము భయము చూచి, పాపము, చిన్నది యని యపేక్షచేఁ బట్టుక పడితేసి గాని యట్టి కుచ్చితముల కూచి యని కలనైన నెఱుంగనే!

నా మూర్ఖుడ పుత్రులకన్న సధికబలు లిద్దఱుగావ లయుననియో దానికనిగ? బౌరూర, ఆ కశ్యపాద్యుని కెట్లీవ రము లిచ్చుటకు నోరాడెనే? కంచె చేను మేసివ దని నట్లు కన్నతండ్రికే దోచరాబుద్ధిజరించినప్పు డీక సవతితల్లికి సహ సము లేదని యేమనవలెనా? ఏమి పాపము పండినదే, మం థరా! కాని, ఇంతకి తయూ వినతను వేధింపకున్న నాపేరు కదుర్తివ యనఁబోకు.

నా తల్లి తోడుకన్న దీని నెక్కువగ జూచినందుకా నా కీ బహుమానము? దీని పునిమునినగవులు ముక్క చెక్కలు గాను! దీని వగలు వలపులు, దీని మాయలు మర్మములు మండిపోను!

మం—అబ్బో, ఏమి పరాటలు? ఏమి మంతనములు?

కందు—నా కన్నసంతానముం జూచి దీని నుక్కలుగాలిపోయినవా? తనకు లేదని యెద్దైన నొకకన్ను, ఒరులకున్న దని యెద్దైన నింకొకటివ్రాయె ననుమాట నెఱుంగదు గాఁబోలు! చూడుము నా పంతము, దీనిని దీని బిడ్డలను పదభ్రష్టులఁ జేసి దాస్యమున ముంచియెత్తెదనో లేదో! నా బిడ్డల యుసురు గదా యిది వోసికొనినది? వారల మైలమోపులు దీనిచే గట్టింపకున్న నన్నదుగుము.

దాని బిడ్డ లంత బలవంతులుగా ! బలవంతులు పడు పాట్లు చూచెదవు గాక. దిక్కుచెడి నేలకునింగికిఁ గాని పక్షులై పరువు లిహించుటఁ జూచెదవుగాక.

తన చిచ్చుఁదూఁ బెట్టికొనినట్లు దీనికిదుర్బుద్ధి జనించినది. తగిన ఫల మనుభవింపక పోదులే. కానిమ్ము. ఏమియు నెఱుంగనట్లే యుందము. కీలెఱఁగి వాత పెట్టుదము. వేగిరపడరాదు. పోయి పిలచిరమ్ము.

మం—ఇదిగో పోవుచున్నాను. (స్వ) యెదట నేమో యనుకొంటిని గాని, మంత్రము జారించి. బిడ్డలప్రసక్తి వచ్చునప్పటికి మానుస్మృతిఁ కోరఁదొక్కినట్లు నది. లేకున్న నా వినతశంత కావరహా ? దాని మాయలకుఁ దగిన శాస్తి గావలసినదే.

— రంగము — వినత మందిరము

విన—అసలో దైవరాయ! తనగర్భము దా ఛేదించుకొను కల్లిశాప మేమనవచ్చును? ఎన్న నోములు నోచిత, నెన్ని ప్రతము లూసిత? ఏమి యైన నేమి? నా సందిత మిట్లున్నది గాఁబోలు? వరప్రసాదుడగు నా పట్టి సర్వాంగ సౌష్ఠ ప్రాజేతుడై, గుణరత్నాకరుడై, శాస్త్రకపిరుఁ డగుననుకొంటిని గాని యనూరుడై నేయినదిలేక యొకరియూడిగమున కొడఁబడు నని యెఱుంగఁగదా! వాని కిట్లు వ్రాసియున్నది గాఁబోలు.

కాసి, కుంటియైనను గ్రుడ్డియైనను బ్రతికియుండిన నదియ చాలు. తక్కువ నోములు నోచి యెక్కువ ఫలములకు వగచిన లాభమేమి? పూర్వజన్మమున నవరి బిడ్డల నేమంటినో, ఎవరి యనురుఁ జూసికొంటినో నేఁ డనుభవించు చున్నాను. ఇంక ననుభవిం చెదను. ఇంతటితో నాకష్టములు దీర లేదుగదా! నా యనూరుని శాపమే నామోక్ష మున్నది. నా సవతి కే దానినగుట

తప్పుడు గాఁబోలు. కానిమ్ము. ఇంకొకరి కింకొకరికిఁ గాదుగదా. నా యొక్క కదుపువ కే దాసి నగుదును. భయమేమి? నా యనుంగుఁడోడుగదా యీకదుపు? ఒక యింట పెట్టినవారము గాని బుట్టినవారముగాము. కాకున్న నామెకునాపై యెంతదయ, ఎంత దాక్షిణ్యము! తన కరుణను గారవమునను నా తల్లిని మఱపించినది. ఈమె ఋణము నే నెట్లు దీర్చికొందునో తెలియదు. లోకములో సవతుల పోరాట మందురు. సవతుల సఖ్యము నీమూఢు లెఱుంగరు కాఁబోలు!

ఎన్ని జన్మముల నామెకు దాసినై యూడిగఱు సేసిన నా ఋణశుద్ధి చేసికొనఁగలను! నా యనూరుని శాప మొక శాపముగాదు. ఆ దాస్య మొక దాస్యముగాదు. నా తల్లికి నే దాసిని గానా? నాబిడ్డలు నాకు దాసులుగారా? అట్లే రోమామెకు దాసి నయ్యెదను. ఇది వా కిహాపరముల సాధకమే యగు. తేజోమయుండగు నాచంద్రునిమోలఁ జీకటి వెలుతురు లొక్కటి యైనట్లు కృపాసముద్ర యొకదువుపాదసన్నిధి నా బంధమోక్షము లొక్కటియగుట నా భాగ్యము గాదే! ఆమెకు దాసి నగుట గాదు! ఆమె దాసికి దాసినై నను ధన్య నగు దును, నాజన్మ పాపన మగు. ఆ క్షణ మింక నెంతదూరమున నున్నదో!

ఎవ రక్కడ?

మం—(ప్రవేశము) దేవీ, నేను మంధరను. వేళ యైనది, విహారము నకు వత్తురేమో యని మాయమ్మ యడుగమనిరి.

విన—అయ్యో, ఏదో చింతనుదగిలి మఱచితిని. ఆలస్య మైనది గాఁ బోలు. ఇదిగో, యొక్క నిమిషము. ఇంతలో నాపూవు లెత్తుము. (వినత లోనికిఁబోయినచ్చి యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

3. రంగము.—కద్రిక మదిరము.

కద్రి—ఏమి చిత్రము! ఇంతలో నెంత పూర్వగల్గినది! వియతిమై నిర్జీతమై చరించు లోక మంతయు నొక్క పెట్టున గజిబిజి యైనట్లున్నది. కన్నలు చూచియుఁ జూడకున్నవి! వీనులు వినియు వినుకున్నవి! క్షణ మొక యుగముగఁ దోచుచున్నది. నితాంతము నిర్వికారముగ నుండి వాచునస్సుగూడ, నేలొక్కో, మహా ప్రవాహమునఁ జనిచని నుడివడి యున్నది. అంతరంగమున నావిజితదప్ప నింకేమియుఁ గొన్నింపదు దానికపటనాటకమంతయు స్ఫురణకువచ్చి నొంది వామొడలు దహించుకొని పోవుచున్నది. భారత, యెంతటి విషకుంభ మీవినత! నాయంకమున నుండి, వాకై ప్రాణములనైన విడచునట్లుండి నా నీసువులయునును పోసికొనెగా! తన యనుడుఁడుచచ్చి బ్రతికినను బుద్ధి రాలేదా! అన్యులదుఃఖ మాత్మకుఁ జేటని యెఱుఁగదు కాబోలు. ఛీ! ఎంతటి పాపాత్మురాలవైతివే! నిన్నారక విడదిన యనులవాండునన్నుబట్టి బాధింతురేమో! నిన్నిచటనే వాస్యారకపానఁ ద్రోసిపుచ్చెద.

నైచిసఁ గార్యము గాదు. ఆపొద్దట్లు గ్రుంకునంతలో నది నాటినవిషబీజమునిందజాలకుని పగిది మొలపించి, పెంచి పెద్దజేసి, చిగురు వెట్టించి, పూతఁబూయించి, ఫలములఁ బండించి దాని మాయాఫలమును చానినీ దినిపింపకున్న నాయాఁడుపుట్టుకే పుట్టుక కాదు.

(చేటి ప్రవేశము)

చేటి, మనమంధర వినతలువచ్చు చున్నారేమో చూడుము.

(చేటి నిష్క్రమణము)

ఇంత సేపూరక వాపోవుచుంటినే గాని క్రియోపాయముల నరయనైతిని. ఈ పోయి వచ్చునంతలో నెట్లున దానిని నామాటలబడ్డవైచి దానిత్రాట దానిం గట్టివైచెద, నిలువఁబడినచో

నామాయలకు దాని కూయ లొకయిదా? చూచెదగాక.
చేటి.

(వివర చుఁధర పోవేళయి.)

ఇదిగో వచ్చితిరా? ఇంత తడవేలాకో యని మరల వచ్చిని
బంపకుంటిని. ఇంతలో వచ్చితిరి.

విన—చాల తడవైనదయ్యి. దానికిఁ దోడు మంధరయి గూడ
వాకిలియొద్దకు రాగానే గడపదగిలి కడఁబోయితిని.

కదుర్తి—అయ్యో!

విన—అదేమో యశకున మనిపించెను గాని యప్పటికే తడవైన
దని యాగక వచ్చితిమి. పోవుదమా?

కదుర్తి—నీకుఁడచ్చట గవ్వలు నేమో? లేకన్నఁ బోవుదము.

విన—గవ్వ మేమియులేదు. కది యిటుగూడ నవేయవచ్చుటకీ నొప్పి
పోయినది. పోదము. తదస్స.

ర. రంగము. సముద్రతీరము. క్రమవ వివరాలు.

కదుర్తి—హితో, ఏమది, నేడే సముద్రము మేరమీఁది నుంకింపుచు
న్నట్లున్నది? ఆ కరికకరముల కరాఘాతము లేమి! ఆ వాతా
ద్ధూతములైన తులసితరంగము లేమి! ఆ యుచ్చలించు జల
కణాసార మేమి! తచ్చటాచ్చాదితమమున్న యాగగనలేలం
బేమి! అబుధి వెల్లి విరిసి పట్లదురు. ఇదియ గాఁబోలు.

విన—అక్కా, నీ రాద్రమునకు నాహృదయ మావంతయుఁ జలించు
టలేదు. నాకుఁ జూడ సీచేట శృంగారమే స్థాయిగ నున్నది.
ఇప్పుడో సముద్రనియం దిది యొక చిత్కళామాత్రము గాని
యధికమేమియుఁ గాదు. అంత మూర్తికంతశాంతమే గుదుర
నచో నీ భూమండలం బొక్క పట్టణిఁ బలింపఁదా! ఇదియంతయు
నాతని విలాసమున దొరచెడిది.

నాకుఁజూడ నీవార్నిధి యొకయుద్యానముం బోలియున్నది. ఆ విద్రుమలతల యలంకారము నీ వెట్లు మఱచితివమ్మా? ఆ ఘనరసపాత్రలచే శోభితమై రంగరమ్యంబై కేవలము నాట కప్రయోగంబుచుం బోలి పొలుపుమీఱుచున్నది గదా!

ఆ క్రిక రాఘాతములకా నీ వెఱపు? ఆమాత్రము సంచారము లేమి నాశ్శృంగారము ప్రౌఢ మగుటెట్లు? ఇదియూ నీభయ హేతువు? వలదు వలదు. అహిమకరసంగతి నుప్పొంగుచు దివంబుచుంబోలి దీప్తమై, యుదారమై, గంభీరమై యెట్లీరత్నాకరుండు విలసిల్లెడునో తిలకింపుచు. మహాసత్త్వలగు నాగుల శిరోమణులది యీ దీప్తి. మహావ్రతశీతపీడితులగు మునులకు సౌఖ్యహేతు వా బడబాగ్ని నిలసనము.

ఆ సముద్రుని గాఢాశ్లేషముల నివ్వేల యిదివఱ కెఱుంగదుగాఁబోలు. తా నెంతయు భయకంపితయైనట్టివ్వనలతాలాస్య మభినయింపుచున్నది.

కద్రు—ఇది కపట శృంగార మందువు గాఁబోలు. కాని, యల్లదె, యీ సముద్రుని యఖండనీలిమయే దిక్కులనెల్ల నలముకొనుచున్నట్లున్నది. అన్నిటికన్న నీ యపరదిక్కునఁ గాలమేఘములవై, గాలమేఘము లెట్లు పెనఁగొనుచున్నవో చూడు. తననునమ్మి తనయెడఁ దలఁదాఁచుకొను న భృనుని ముంప సమకట్టుట కతఁడేమి యీచందాలునికి విసము బోసెనా! తనమీఁద నప్పులపై నప్పులు బడుచుండ మిత్రధర్మము బాటించి సహస్రకరములఁ గాచికాపాదుచుండునే! దుష్టులకుఁ జేయు తుష్టి యిట్టి ఫల మ్మూలే యీనెడు గాఁబోలు!

ఏమి చిత్రము! మరల నింతలో నెంత తమోరాశి పెరిగెనదో చూడు. వీని కిప్పుడు రాహుమహాదళ పట్టి నట్లున్నదిగదే!

దుష్టుల యభ్యుదయము శిష్టుల పరిభవమునకేనా? లోక బాంధవుడే యితఁడు. అతనితో నీని కేనాటిపగ?

లేక యీరసమా? అతని వసుసమృద్ధికిఁ దన విషసమృద్ధిని బ్రతిస్నేయఁచు శ్వాఁసు గాఁబోలు. ఎంత మాధ్యమ! ఇది వఱ కితని తామసము ఘనమై గట్టులందును, నీరై యితని నిలువునందును చూత్రమే చూచితిని. నేడెట్టి దుర్దినమో, యది ఘనాఘనమై యబ్బారం గప్పుఁజూడ నయ్యెను.

విన—అక్కా, నేడు నీ వేలాకో యతివచించుటఁ గనుచున్నాను. ఈ భావోద్వేగమే గలిగినో దెలియరాకున్నది. అమాయకుఁడు నిరపరాధి యగు నాసముగ్గుని యున్నట్లు డి శపియించుచు న్నావు నీ భానుని కేమియు భయము లేకు. నారకబునఁ గిల్చివఁబుల దిగనాడి కీర్తికాయుడై వెడలు పుణ్యాత్మునిం బోలె యిప్పుడ యత్తేజోమూర్తిం జూచెదవు.

సముద్రుని నైల్య మనుచున్నావు నైల్య మతని రూపమం దుండిన నుండుఁ గాక. అతని గుణమునం దావంతయు లేదు. గుణరూపభేద మెఱుంగని దానవు గావు గద. నైల్యము లేని యెడ నైల్య మున్నదనుట పాడిగాదు. అందులో ధీరులలో ధీకుఁడు, నుతారులలో నుదారుఁ డీ సాధుసత్తముని యెడనా?

పోనీ, యా వసుమంతునిపై యీరసమనుట కితఁడు వసుమంతుఁడు గాఁడా? తనకు లేకున్నఁ గద యితరులదాని కాస పడవలయు. ఆ సూర్యుఁడు దినమణి యైనచో, దివ్యమణు లీతని గృహంగణమున నన్ని తేవు? అతని వసుమత్వమున కెట్టి లోపము లేదు.

ఆ సూర్యనికరములు సహస్రములై యుండుఁగాక. క్రిందై సాచిన కరము లెన్నియై నేమి? సహస్రములైన నేమి, శత

నహస్రములైన నేమి? మీదై యిచ్చు కర మారత్నాకరునిదై
యుండగా? సత్వము ప్రధానముగాని సంఖ్య ప్రధానమా?
ధారాగ్రహణముచే జీవించువాఁడనుర్యుఁడు. వాని ప్రశం
సతో నయ్యెడి దేమి, పొయ్యెడి దేమి?

మరలుదమా? నామాటల కలుగవలదు సుమా. వాదము
నకు వాదించితినే గాని యీ సముద్రుఁడు నాకుఁ జుట్టమా,
ఆ నూర్చుఁడు నాకు దాయయా?

అల్లదె చూడు. ఆకసమున మునిగి తేలుచున్న ప్లానూర్య
ని బింబము శుచియై, శుభ్రమై ప్రభల నీనుచు నెట్లు నేర్చి
పర్వము గావింపుచున్నదో!

కమ్రీ—కర్ణపర్వమైనది. ఇంక నేత్రపర్వమా? అది సరిగాని, యాసూర్య
బింబమును ధిక్కరింపుచు వచ్చి నిలచిన యాధనశాకారముం
జూచితివా? అశ్వముగనున్నదే! నిజముగ నశ్వమా, లేక నా
కన్నుల భ్రమయా? హల్లకల్లోల మగుచున్న యామాయ
సంద్రము గ్రక్కవైచిన ఫేనపుంజమా? నా కేమియుఁ దోచ
కున్నది.

విన—సహజధీరవగు నీకేలనమ్మా యీ యుత్తలపాటు? ఇంకను
పముద్రుని మాట మరవకున్నావు. సముద్రుని ఫేనపుంజము
గాదు; దివమునుండి రాలిన యుల్కయనందగు. ఆహా, నిక్క
ముగఁ బైన నాయఖండ నీలాంబర విలసనము, క్రింద నీయఖం
డకాలాంబుధి విసరణము! ఈరెంటి నడుమఁ బ్రదోషరమణీ
యంబగు మహాపురుషు గీర్తినిం బోలి యా యశ్వరాజ మూర్తి
సుస్థిరమై యెటుల నున్నదో!

కమ్రీ—వినతా, నీయుపమానము రమ్యమయ్యు నతిగూఢముగ
నున్నదే! ప్రదోషమున మహాపురుషులేడ, వారికిఁ గీర్తియేడ?

ప్రదోషకాలమందువా నాటి మహాపురుషుఁ డాదోషాక
రుండుగాక మఱెవ్వఁడు? ఈహయరత్నము వానిం బోలియున్న
దందువా?

విన—అయ్యో, ఇందు దోషాకరుం డెవ్వఁడు, గుణాకరుం డెవ్వఁడు?
ఆ సుధాంశు, నా శుభ్రాంశు బోలియున్నదంటిని.

కదు—అవునమ్మా, నీమాటలలో నేమియుదోసములేదు. ఆదోషాకరు
నందును దోసము లేదందువా?

విన—అయ్యో ఉండిన?

కదు—సరి. అల్లదె యతిధవళంబైన యశ్వంబు నందు సంపూర్ణ
చంద్రునందుఁ బోలె వాలప్రదేశంబునందు నల్ల, నా కగువడు
చున్నది. నీకు నగపడుచున్నది గదా?
ఇప్పుడు నీయుపమ పూర్ణోపమ యైనది.

విన—(వివణ్ణయై) నీ! వేకన్నులం జూచితే, యక్క? అతినిర్మలవపు
వంబున నల్లయెక్కడిది? నల్లమాట ముమ్మాటికిఁ గల్ల. కల్ల. కల్ల.

కదు—వినతా, ప్రాకృతదై చూచియుఁ జూడకున్నావు. నిదానించి
చూడుము, నల్లయుండిన నేమిచ్చెదవు?

విన—అక్కా చూచిననుఁ జూడకున్నను నాకన్నులనే నేను నమ్మ
వలయును.

అంతభ్రాంతి హేతువే మున్నది?

ఏమిచ్చెదనందువా? అది యది యననేల? నాశరీరమును
నీకిచ్చెదను. నీయిచ్చేవచ్చినట్లు నన్ను బాలింపుము.

కదు—అమ్మచెల్ల! ఎంతకాకు మా టాడితివే? సరి, నాకు నదియ ప
ణముఁ బెట్టుము. అమ్మహాశ్వము ధవళ దేహమున నల్లకల్గిన
నీవు నాకు దాసివి. మణియందు నల్లలేకున్న నేను నీదాసిని.

విన— అదియేపందెము.

కదు— అదియ పందెము.

విన— అయ్యశ్వంబుఁ దాసి చూచివత్తమురమ్ము.

కద్రు—(రెండడుగులు చేని శంకించి) అమ్మ, అమ్మ, ఇప్పుడు చీకటిపడు చున్నది. రేపకడ వచ్చి చూతము. ఉచ్చైశ్రవంబేయైనను మేఘశ్యామలము. అటు నీవచ్చి కబయల్లంబడి ముఱలుట దాని వశముగాదు. రేపకడ దప్పక వచ్చి చూతము.

ద్వితీయాంకము.

౧ రంగము. కద్రువ సౌధము—కదుగ్రీవ—మంధర

కదుగ్రీ—వెల్ల నల్ల యంటినిగదే. వెల్ల నల్లయగుటెట్లు ?

మం—అడుగో, యా వెల్లజోబిల్లి నడుగరాదా? నీకు నాకుఁ గావలసి నంత నల్లయదిగో.

కద్రు—వాఁడేమెఱుంగునే ! వెల్ల మున్నీటం బుట్టె; వెల్లమిన్నేటి గట్టులం బెరిగె; వెల్లమన్నీఁడుదలఁబెట్టిన నట్టెనిలచె. కులగోత్రములే గాదు; వీని నిలువు గొలువులు నట్టివ. వెల్లవేసమున వెల్లచేరుపుచుంటయే వీనిపని.

మం—అయ్యో, కువలయానందకరుండగు చేంగురుఁడుగడమ్మా. వీనిం గన్నులారఁజూచినఁజాలుఁ దాపత్రయంబులు జేల్లారునట్లుండునే. వీఁడు నికెట్లు ప్రత్యర్థియయ్యె?

కద్రు—ఎట్లందువెమే మంధరా ? వెల్ల నల్లగఁజేయఁ బూనిన నా కెదురై జగము నల్ల నంతను వెల్లఁజేయసమకట్టిన సామంతుండుగాఁడఁటే వీఁడు ?

మం—సమకట్టిన మాత్రన సామంతుండయ్యెనా?

కద్రు—అయ్యో, వీనియాగడము నీకేమెఱుక ? సమకట్టిన మాత్ర ననుచున్నావు.

అపయోముఖముం జూచి బ్రమిసితివిగాఁబోలు. నిలువునవిష
ముంట నీవెఱుంగవు వాని నీతి జాతి మర్మములు నీ కేమైనఁ
దెలియువా ?

మం—తెలియకేమి? వానిజాతి బ్రహ్మజాతి, నీతి రాజనీతి. నేనె
యననేల? ముల్లోకము లీవార్త నెఱుంగును.

కద్రు—అహ, నిజముగ మర్మమెఱింగి మాటాడితివిగదే. తండ్రి
విప్రుఁడు; తాను రాజు; ఇతఁ గావలసినదేమి? కొడుకు వైశ్యు
డా? ఆ శిష్టదంపతుల కడుపు పంటఁటే యీ ఆతతాయి! ఆ
యత్రిమహర్షికిఁ బుత్రుడా? ఆ యననూయ వీనిం గనెనా?
అహ! ఏమి కారణార్థము? సరిగాని వీనిబ్రహ్మత్వమున నొకవేళ
నాసత్త్వలోకమే యబ్బె ననుకొందము. వీనిరాజత్వమువ కే
లోకమో?

మం—రాజులు స్వార్థరహితులు; పరార్థైకజీవులు. అట్టియెడ వారికి
రాజ్యాంతమునఁ బుణ్యజనోచితమైన లోకమే ధ్రువము. ఇత
నితఁడో సాక్షాద్రాజయోగియనఁడగు నక్షయకలావిభవ్రుఁడు.

కద్రు—మంథరా, తెలిసిమాటాడుచున్నావో వెలియకమాటాడు
చున్నావో గాని నీమాటల చమత్కారము నీకే దగియున్నదే

మం—ఏమమ్మా?

కద్రు—ఏమిలేదు. నీ వనినట్లా వెల్ల రాయని పరార్థజీవనమే యాతని
స్వార్థరాహిత్యమును వేనోళ్ళఁ జొటుచున్నది. వేఱుగఁ జెప్ప
వలెనా? ఇతఁ వీని కా యోగివార్త, కలాక్షయత్వమే దోడు
వెట్టినచో సాక్షాద్విభూతిపురుషుఁడగు రాజశేఖరుఁడై యట్టి
పడవలసినదే.

అయిన, వీనికైలాసమేడనే?

మం—ఇచ్చటచ్చట నననేల ? ఆరాజశేఖరుని కొక్కటే కైలాస
మాశ్వశృంగ్రహాంగణమున. ఇతఁడో కువలయ సార్యభౌముం

డంటిని గదా? ఈతని రాజ్యమున కాశ లేయంతములు.

కడు—సరిసరి, ఇంతటి యాశాపితాచి నికఁజూడముగాఁబోలు. ఆకస మను మహాసముద్రమున నొక యెడతూకువలె మునిగి దేలు చుండు వీని రాజ్యాశ లాశలం దాటుగదా? వీని తత్వం బిప్పుడు దెలిసినదివా. వీనిగుణగణ మెద్దియైనఁ గానిమ్ము. దాని నడంచుట కాలోభంబొక్కటియ చేలు. వీని రాజ్యఫలము గువల యా నందమా ? ఇక వలసిన దేమి ? కలినాటకంబునకుఁదగిన సూత్రధారుం డమరె.

మం—కలినాటకమా ? చంద్రుఁడు సూత్రధారుఁడా ? ఏమో యమ్మ, నీవు చేదువుల సరస్వతివి. ఆచేదువుల సామ్యముల మర్మములు నీకే దెలియవలె. పాపమునకుఁ బుణ్యముఁదోడను రహస్యము నెఱుంగునంతటి గల గ్రాహినిగాను. నీకును మహా గ్రీష్మములు వాపిన వాఁడి చేల్లనిచూపుల చేందమామ. వాని యేలుబడి నీలోకమంతయు రంజిలుచున్నది. వాని కరచరణ ములఁ గన్నుల నద్దికొని శమించుచున్నది. నీకింతపగదాయ యగుటలోకో నే నెఱుంగను.

కడు—నీవు బేలవే, నీవేమియు నెఱుంగవు. పడఁతులనేచు పాతకి వీఁడు నీకుఁ జుట్టముల సురభియయ్యెగా? వీని రాజ్యము నేమే మో యుగ్గడింపుచుంటివి. నే నెఱుంగ ననుకొంటివి గాఁబోలు. అఁడువై పుట్టిన నీకు జాత్యభిమానమైన లేదయ్యెగదే. చేల్లని దొరయట, చేల్లని రాజ్యమట. వీఁడు రాముఁడనుకొంటివ్రో, వీనిరాజ్యము రామరాజ్య మనుకొంటివ్రో! వీఁడొక రాజేనా? తరాజులరాజు, వదీ, యీతని రాజత్వమున రాజ్యములేమైన రాణకు వచ్చినా? ప్రజలెవరైనఁ బ్రాభవముం జెందిరా? విద్యలు విలసిల్లెనా? కళలు గణితశిక్షణా? వర్ణములు వాసి

గాంచెనా, ఆశ్రమంబు లభివృద్ధియయ్యెనా? ఏటికే యీరాజ్యము?

మం-(స్వ)శ్రుతిమించి రాగమునఁ బడుచున్నది. ఈయారోహణావరోహణములఁ దవిలిచూతము. (ప) జేవీ, యతఁడేగాకున్న భూమిలోపలఁ బూర్ణవిధులింకెన్నడు? అందులో రాజులద్వితీయసిధారావ్రతము. వారికాధుత్వ మా పరమేశ్వరున కేయెఱుఁక. కానియట్లని యీ యమృతకల్పని దూఱుటకు నాకు నోరాడకున్నది సుమా. ఈకళానిధివల్లనేది కుడికుల వారలు దెలివి గనుచున్నారు. ఈవసుఖని వల్లనే విబుధులు గడుపారఁ గుడుపుఁ గనుచున్నారు; ఈమహావిధువల్లనే శిష్టు లలరఁగ దుష్టు లలయుచున్నారు; ఈసత్ప్రభునివల్లనే మోదించి కువలయం బెచ్చుగాఁ గూర్చి గనుచున్నది అవుర, ఈ రాజుమహిమ యేమనవచ్చు! తమము వారింఁటి, యదులసంతతినడంచి, యన్యరతిడించి, హరికదమాశ్రయించి, పూర్వాపరంబు లేకచ్చత్రంబుగ నేలుచున్నవాఁడీ ద్విజరాజు. ఇహమునఁ గీర్తికాయుడై వెలసినవానిని వీనిం దక్క నింకొక్కని గని విని యెఱుంగ.

కదు) — ఎట్టెట్టా? కీర్తికాయుడై వెలసెగా యీ ద్విజరాజు! వీని రాజత్వము నపేక్షించు నంతటి యభాగ్యులై రా యాద్విజులు? ద్విజహతకులకు, హంతకులకేగాని సద్ద్విజుల కీరాజ్యమున నిలువ నీడయైనఁ గానమే? వీని బూదివెలుంగుఁ జూచి పాప మాఛాందసులు దెల్లవారిన దనుకొనిరి గాఁబోలు.

నీ కేవంక చుట్టమే యీ నిశాచరుడు? వీనిం బట్టువలెఁ బొగడుచున్నావు? నీమాటల నూరక పోనియ్యరాదు. ఈరామరాజ్యమునకు సంతసించుదానవు నీవొక్కతెవెగా! ఆ, ఆ రామునికి నీ రామకుం దగిపోయినది పో. వాని రంజనకు రామ లింకేరుంగఁగటగుటలేదు; రాళ్లు గఱఁగుచున్నవి.

సుమము లాకమలములు గుములుచున్నవి. ఇదిగదా వీని పోరు
 వగు? పోనీ, ను దెలైన మండిపోనిమ్ము, సాధ్వీరత్నము
 లాపద్మినులజోడ యీకిరాతునికేల? తన్నిత్రుడు దనకు
 బ్రాణమిత్రుడుగా? తనసుబిలచి బిచ్చము వెట్టినవాడుగదా?
 వాడాధూమకేతువు ముగనున్నపుడు వేవేజేనుదెంచి, వాడి
 కరముల బఱపి, శత్రుని చెండాడి దన ప్రాణములు గాచెనే?
 అట్టి మిత్రుడెదురైనపుడు వాని విభవముం జూడజాలకయో,
 దనకు ముఖముచెల్లకయో, యటునటు మసలుచుండు. అతఁ
 డటుగను మఱగినంత నతని కళ్ళల్పంబుల జోడంబోయి తల
 లెత్తి తన దిక్కైనజూడనోపని యాపూబోలుల జెఱగాని చేఱ
 కెట్టుచున్నాడు. అతఁడు మునుంగుటఁజూచి యాతని ధనము
 నంతను నెడిలోబోసికొని పోవు వాడు వీనిని దొంగయనక
 దొరయచుచున్నావా? లోకములోనమిత్రులు ద్రోహులుం
 దురుగాని యిట్టిమిత్రుడ్రోహి నెక్క జూడఁబోము.

మిత్రద్రోహముతో నయ్యెనా? ఆగురు విషాదయోగమ
 దెట్లు? అదిదెచ్చిపెట్టిన వాడి మహా పాపిగాఁడా? సత్పదవర్తినని
 తత్పతీపదవర్తయయ్యెనే? ఇతఁ నాగురువుకలల గొని నందుకు
 దక్షిణయని గాఁజోలు దనకళనాతని యింట భద్రముచేసినచ్చె.
 పాంశ్రుడాయితూ డి గురుద్రోహి! ఛీ! వీనిముఖము జూడనగునా?
 రాజేనని ప్రజలపరిశ్రమలంబాపి, వారికి హాయిసొసగు విష
 చే వారిని మాయ నిద్రంబడఁ ద్రోసి, వారిచైతన్యంబులవ్రా
 వాడి, కరకుదిమి, వారలయాయువుల హరింపుచున్నాడు. వల్ల
 కాటికావరి, వీని కేటి దయ? ఏటిదాక్షిణ్యము? నీటఁబుట్టి
 నిప్పులేకుండఁ గాల్చుచున్నాడు. ఇంటనుండి యిలుగుద్దలిం
 చుట వీనివృత్తియైనది నుమా! భువిని మిత్రద్రోహులుందురుగాక,
 గురుద్రోహులుందురుగాక, తన ప్రజకు దా ద్రోహమాచరిం

చు వాఁడీ రాజు వీనిరాజవాసులు గాల్పనే? విశ్వద్రోహి, వీనికింకను ద్రోహమున్నదా? చిత్రములలోఁజిత్రము! ఇన్ని యనరాని దుర్దోషముల కాకరుఁడయ్యుఁ బుత్రమిత్రకళత్రంబు లొకవంకను, సిండిన కొల్వకూట మింకొక వంకను వెంటరాఁ దగునునని తలయెత్తికొని చిన్నెలు వన్నెలతో వినువీధింబడి పోవుచున్న వాఁడీ బండశిఖండి. వీనిమచ్చునూయ! వీడఁడు నీరాజబంధువు?

• చూచితినా, తన యీదోషాకరత్వంబు నంతను బాపుకొ నుటఁకుఁగాఁబోలు సుధాకరుఁడై దాకినదంతయు వెల్ల చేయు చున్నాఁడు. నల్లని యొకసమంతయు వెల్ల. నల్లని కొండలన్ని యు వెల్ల. నల్లని సంద్రము వెల్ల. అది యిది యననేల? వీనిసోఁ కునఁ జిమ్మచీకటులు వెలవెలఁ బాటుచున్నవి. వీనిరాజ్యమే వెల్ల వెలుంగయ్యె. నల్లని భూమి నంతను వెల్లఁ జేయక విడు వఁడు గాఁబోలు నీకాలనేమి? తన నీమం దాఁ బడియుండనోపని యీమాయమారీచుం దెగటాల్పు రాముఁ డేడనున్నాఁడోగద? మొన్నటి యామహాగ్రహణమైన వీనిని మ్రొంగదాయేనే! లోకము నెక్కంటకంటై యుండెడిది. పాపీ చిరాయువని వీని కింకను దినములు పెరుగుచున్నవిగాఁబోలు. కానీ, కాలమేరికిని గడువరాదు. వీని పాపము బండినట్లెల్ల నా కాలపురుష విజృం భణమే దాపయ్యెడిని. ఆకాలసముద్రముపొంగి పొరలి, మిం టికెగసి, భూనభోంతరము లేకమైనపుడు వీని కలా వార్త, వీని భూభృత్వ మా నేలఁ గలియకుండుటెట్లొ చూతము. వీని కపు డే దిక్పాలకుఁడు, ఏ పూర్వమిత్రుఁడు, ఏసమయసంధు లడ్డ మువచ్చెడినో చూతము.

సుం—దేవీ, నీవు గురిపించినవి శరములు శాపము లనరాకున్నవి. నీవే మీఁదై యాచంద్రుఁడే కిందైనచో నిప్పటి కాలఁ డంపక

య్యం బడియుండవలసినదే. కాలగతింబడు వారి కడ్డపడు వా రెవ్వరు? పంతములతో నేమి? పనిఁ బూనవలె, ఫలము లందవలె.

అదిగో, నీకోర్కె యిప్పుడే ఫలించునట్లున్నది. కాలుమబ్బొకటి యాచందునిఁ గ్రమ్ముచున్నది. ఆ పెనుభూతము నోటంబడి వెడలినప్పటికీ గదా. ఈగుడ్డివెన్నెల నుండరాదు. పొద్దె

నది. ఇంకఁ బోయి పరుందమా?

కదు—అహ, నీవంటి చెలులుండఁగాఁ బ్రబుద్ధ ప్రావుట కేమి? రమ్మ, సమస్య పరిష్కారమైనదిలే.

౨ రంగము— కదునవమందిరము.

కమ్రానాగ సమావేశము.

[పవేశము:— శేషుఁడు, సుముఖుఁడు, తక్షకుఁడు]

శేషు—సుముఖా, మాతృ శ్రీ మననందలసీవేశఁ బిలుచుటకుఁ గారణమేమో, నీకేమైనఁ దెలియునా?

సుము—నా కేమియుఁ దెలియదు. శీఘ్రముగ రమ్మనుటచే వేమొకొయని వచ్చితిని.

శేషు—అదిగో, తేమక వానుకులుగూడ వచ్చుచున్నారు. మంథరా, మేమువచ్చితినుని మాయమ్మ కెఱింగింతువా?

మం—చిత్తము. (నిష్క్రమణము)

తే—మన యనుూరుని తేమవార్త యేమైనవచ్చితడా?

శేషు—నిన్న నేవచ్చినది. మాతృశ్రీ విసత కెఱింగించి యిప్పుడే వచ్చుచున్నాను. పుత్రప్రవాసమునకుఁగాఁబోలు నామె యతిథిన్న యెఱుఁగినది.

తే—అయ్యో, పోవనప్పుడైనఁ బాచిపోవుదము.

(కద్రువ, సుతులు కర్కోటక వానుక ఉగ్రక, సురాముఖ కుము
దులు ప్రవేశము. ఉన్న వారు సమస్కరింతురు.)

కద్రు—శతాయుష్య మస్తు.

వాయనా, మియచ్చు కేమి గవ్వమువచ్చెనో యనుకొను
చున్నారు గాఁబోలు, నిజముగఁ గవ్వమే వచ్చినది. కాని నాకా
వంతయైన భయములేదు. మీరిందఱు పుత్రులు నాకుఁబెట్టని
కోటలై చుట్టునుండఁగ భయమేటికి? మిన్నవిరిగి మీదఁబడి
నను నేజలింపను.

నాసు—తల్లీ! విషయమందెలుపుము. దానికింత ప్రస్తావనయేల?
నీభయమేమి? దానికిఁ గారకులెవ్వరు? చరాచరంబులలో నీకుఁ
గాని వారెవ్వరైన నేమి? ఈక్షణమునఁబట్టి పరిమార్తుము.
లేదా, కట్టి తెచ్చి నీ పాదములఁ బడవైతుము.

ఉగ్ర—యక్షరక్షోగణంబులైనఁ గానీ, తచ్చిరంబుల ఖండించి, యార
క్తనవంతి! భగీరథుండు భాగీరథింబోలె, నీకన్నుల మోల
నవతరించునట్లు చేయనే. ముల్లోకంబులు దల్లడిల్లినను, నేను
నాప్రతిని వీడువాడను గాను.

తక్ష—సోదరులారా, మీవీరాలాపంబు లస్థాపంబు లనిపించెడిని.
చూడఁచూడ నాకిది యేమో గృహచ్చిదముగ నున్నది. ఎండ
కన్నఱుగని మాయమ్మకొరులబాధ యేమి? యుండఁగలదు?
కానీ, యెవరెట్టివారైనను యుక్తియుక్తంబగు ధర్మసూక్ష్మం
బరసి వ్యవహరింతము. దాన సంకటములన్నియుఁబాయు.

కద్రు—అన్నలారా, మీమాటలకు నాయాత్మ యొకింత నేడదేటినది.
నాకవ్వ మిఁకఁ దీటినట్లే. ఏమందురా, నిన్న సంజెప్రాద్దు మీ
సమాతయగు వినతయు నేనునువిహారమున కేగితిమి. మాకనతి
దూరమున వజ్రనిభంబగు హయరాజంబొక్కఁడై పచ్చికఁదిన
భుండె. తచ్చాయాఫలము గాఁబోలు నాహయవాలంబున

మచ్చేయొకటి వాకన్నులగట్టినట్లుండె. అదిమూచి 'అల్లదెనల్ల' యంటి. దాని కేలొక్కో యావినత గోషించి నేను గృష్ణపక్షపాతి నని, యల్ల సమునఁబందెము సఱచె. నల్ల యుండినఁదాను నాకు దాసియగునఁట; లేకున్న నేనుదనకు దాసింగావలయునఁట. అడ కత్తునఁబోకనై, నేనియ్యకొంటి. దానిభైర్యముఁజూడ నల్లయుం డినను దానిం దెల్లగఁ జేయుఁగలట్లున్నది. నా కేమియుఁ దోచ కున్నది.

శేషు— తల్లీ మహావిపరీతము సంభవించినది.

ఏకమాతృబలమే దైవబలమందురు, మీయిరువురఁజూచి కొని మాకట్టి బలము ద్విగుణ మని పొంగుచుంటిమి. మహిమా దారయకు నామెకును నీకును వైరముఘటిల్లుట మాదుర దృష్టంబుగా కిం కేమి? విషమపరీక్షం జిక్కువడితిమి. దైవఘ టనంజెఱుఁగరాదు.

సుము—అమ్మా, నన్నారక 'యమ్మా' యని పిలుచుటేగాని యామే వాత్సల్యంబులో నొకపాలైన నీవలనం గొననైతి. అనూదుఁడు నే నభేదముగనుండుటేగాదు, ఆమెయు మాయురువురియెడ భేద మెఱుంగదు. అనూదుఁడు దన యధికారమునకేగుచు నాకును దల్లికిని జెప్పిన మాటలు ప్రాణంబులువ్రాలె: దాల్చియున్న వాఁడ. ఇప్పుడు గర్తవ్యమేమో నాకు దురూహ్యముగ నున్నది.

కద్రు—నాయనా, వినత నీయెడ నెంతప్రేమగలది నే నెఱుంగనా? నీకననేమి? నాకెట్టివినయవిధేయతలం జెలంగుచుండె? అట్టిసుగుణ వతి నాకుఁ దోడగుట నాయదృష్టం బచుకొంటిని గదా? దాని కిట్టి ద్రోహబుద్ధి జనించుటగూడ నా పాపఫలమే యనుకొను చున్నాను. కాలముగాని నాఁడు గట్టి గఱచునందురు. ఒక్కసాఁ డొక్కమాట పలు కెఱుంగమే. నేఁడు దీని కీవంచనాభావ మెట్లు పైడమెనో? లోకములో నెందఱో సవతిబిడ్డలని యాడిపోసి కొనుచుందురు. దాని కా యసూయగూడఁ గానవచ్చెడిదిగాదు.

నానూర్వారు దనవారనియు, దన యిరువురే నావారనియు నెన్నిమూరులో యనుచుండెడిది. అట్లే యనుకొంటినిగాని యింక గడునుదనమునకు దిగునని యీగడియనుగూడ నమ్మజాలకున్నాన.

ఏమియైనను, మీరెగదా నాకు దిక్కు? మీతండ్రికే మీయు నివి బట్టవు. ఆయన తపశ్శ్రమమునకు భంగమొనర్చి యాపాపముగూడ నొడిగట్టుకొన నెల్లను. మీతల్లిని మీరు రక్షించుటో, నా సవతికి నన్ను దాసిం గమ్మనటో మీకె వదలితిని.

మిమ్ముం బలదర్బుల నూర్వార గడుపారగంటిని. పెంచి పెద్దజేసితిని. ప్రాణము లై దేయెనను నూరుగజేసి మీపైఁ బెట్టికొని యుంటిని. మీరిందఱు బ్రయోజకులైయుండ నా కాలము సవ్యముగ గడచె, నాకింక గావలసినదేమి? యనుకొంటిని.

దాసికి దాసినగు తులూకో? ఇదేటిపందెమో? నాప్రాణము లే యడిగిన నుత్సవముతో విచ్చియుందునే. సడికన్నఁ జోవు మేల లయ్యెడు. దానికిఁకదగిన దాసి యగుపడకుండెను గాఁబోలు! ఇంతకు నాప్రార్థము. దాసి ననిన లాభమేమి? హంపా, దై నహతక !

శేషు—తమ్ములారా మీమీయభిప్రాయమేమో దెలుపుడు. ధర్మం బిదియని పరిష్కరింపుడు. ధర్మరక్షణ పట్ల ధైర్యరక్షణ మావశ్యకము. సుఖదుఃఖము లనిత్యములు. ధర్మమొక్కట నిత్యమై నిలచునది. ఎప్పట్నునైన ధర్మమునకు హానిరానీజనదు.

తతు—అగ్రిజా, ఇట్టితటి ధర్మాధర్మ పరిష్కారము జేయుటకు సకల లోకారాధ్యుండవగు స్థితన్న సింకెప్పరధిక్షలు? ఆ యధికారము నీయదియ. నీమాటయే మాకు వేదవాక్యము. నీవాచరిం

చునదియే మాకు నుత్తమోత్తమమైనధర్మము.

(అందఱూరకుందురు)

శేషు—తల్లీ, నీయుణమింకేవిధినైనా దీర్చికొందుము. ఆహాయముచేసి శ్రవణంబేయగు. దాని ధావశ్యంబు నకలంకంబేయగు. ఆమె యునిష్కపటయైయుండ నోపు. మీరొండొరు లిట్టి పన్నిదము సఱచుట విధిచెయ్యిమనిపించెడిని. దాని కెదురొడ్డు వారెవ్వ రు? యదృశ్యం తదృశతి.

కద్రు—(నిట్టూర్చి)జౌరార,నాపురాకృత మిటుండ నెవరి నేమనఁగలను! మగఁడేమి చేయఁగలడు? బిడ్డలేమి చేయఁగలరు? ఎవరినుంచి చెడుగులు వారివ. ఒకరికొకరు గర్తలు గారు. ఒకరి కర్మఫలము లింకొకరు గుడువఁ జూరు.

ప్రాయము వచ్చుదనుకనే బిడ్డ లను వివేకము నాకేలఁజెడ వలె? తోడునకు దాసి నగుదునను భేద మటుండ నాకన్న బిడ్డలె నన్నుఁ దెగవాడిరను భేదమింకొకటి దోడయ్యెనే! కన్న వారికిఁ గాకపోయిన నాబ్రదుకెట్లెననేమి? ఛీ! నూర్వరఁగనిన నేమి, వేపురఁగనిననేమి? కడుపుచేటుగాక! ఏ క్షుద్రజీవి కెంత సం తానములేదు? హా, కశ్యపార్య, కతి చెంతలేమి నుతులకెంత యలతినైతి. ఈదువ్వుకోటింజాచి నాకడుపు దఱుఁగుకొని పోవుచున్నది.

నన్ను గాదనిన వీరందఱేమైన నాకేమి? రే పా జనమేమియుండుచేయు సత్రంబున వాని హామగుండంబునఁ జోయిపడసి. దేహమంతయు మంటలుగమ్మి, తలప్రాణము దోఁకలఁజేరి. తప్పించుకొను నుపాయము లేక, మనసు మనసున ప్రయత్నమును పుడైన నాకడుపుమంట వీరికిఁ దెలియనచ్చునేమో? ఇట్టి మూర్ఖభూతకు లుండిన నేమి? ముండిన నేమి? నేనిక నిలువఁజాల, ఈ శాపదగ్గులముఖములు చూడఁజాల. నాగతి నే యెందఁ

గాక. (అని నిష్క్రమించును. హాహాకారములు.)

శేషు—యద్భావ్యం తద్భవతి.

కర్క—యద్భావ్యం తద్భవతి! ఒకదిక్కు మాప్రాణనాయువు లిగిరి పోవుచున్నవి. తల్లి శాపము దప్పకఁ దగులునందురు. అహో, మాదురితదుర్విపాక మేమువచ్చు! జనమేజయుండఁట; సత్రింబఁట; హూమగుండంబఁట; మామేనులు బ్రుంగుటయఁట. మాకన్నతల్లి కడుపుమంట జేల్లాగుట కింతకన్న సులభోపాయమరయఁ జాలకుంటిమి గదా? మాతృసంరక్షణంబునకుఁగానివి, యేన్యాయసూత్రంబులు, నేధర్మపన్నంబులు దగులఁబెట్టినా? మాకన్నఁ దీర్పరులిఁక లేరని విష్టవీగుచుఁ జర్వితచర్వణంబులు నుచ్చిష్టంబులైన శుష్కవాక్మకలంబులఁ జేదివినంతనే లోకము మెచ్చినా, దైవంబిచ్చినా?

వినతల్లి పేరంటమునకు లోపము వచ్చునని దమ తల్లింజెంపుకొను వెంగలులు, మూర్ఖులు, కిరాతు లీకాద్రవేయులేనా?

శ్లో! నాస్తిమాతృసమాఛాయా

నాస్తిమాతృసమాగతిః

నాస్తిమాతృసమంత్రాణం

నాస్తిమాతృసమాప్రియా ।

యని స్మృతులు బురాణములు బల్కుచున్నవే? 'మాతృజేష్ఠాభవ' యని వేదము బుద్ధోషింపుచున్నవే. తల్లింబొనాడి సవతితల్లిం దలఁబెట్టికొనిన నిహమా, పరమా? అంతటి నుశీలయే యైనచో నీపణంబు లొడ్డుటేల? అశ్వము దెల్లగనుండిననేమి? నల్లగనుండిన నేమి? అశ్వంబు నల్లలేకున్న మా యమ్మదనకేల దాసి గావలె? ఇట్టి విపరీతము లెందైనఁగనిరా? వినిరా? జేశకాలపాత్రంబు లరయక, ధర్మాధర్మంబు లొక్కరూపయగు. అపాత్రంబగు ధర్మం బధర్మంబయగుంగాని, ధర్మం

బు గా నేరదు. ఇహ పరములకుఁ గాని ధర్మం బొండి వేళ సృష్టిం
చు వారెవ్వరు?

‘జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గా దపిగరీయసే’ యని దొలిచుచు
వ్రలం జనువమే? ఇప్పట్టునఁ బరార్థము పరమార్థముగాదనియే
యెఱుంగునది. మీమీయాహా లేమైనఁ గానిండు. నేను సా
తల్లి భేదంబు వాపెద, నామెఱుంగుంబుఁ దీర్చికొనియెద. కానిండు.
(నిష్క్రమణము.)

3 రంగము. — కర్మదువ మందిరము.

కడు—బౌరూ, నా కన్నకడు పిట్లు గాలిపోయెగా? హా, యింకె
వ్వరు నాకు దిక్కు? ఈయూర్థులలో నుక్కండైన లేడా న
న్నాలకొంచువాడు? నాకష్టము దీర్చువాడు? నా మాట యనిన
జవదాటరని దలచితి నే! ఆ ప్రొద్దులు పొడుచునంతలో నెంతైన
సేయఁగలనంతి? ఈ యవిసీతుల నమ్మి జెడితింగదా? వేకువ
లేచి వేయజేగడము లాడుదురే. వీరి కిప్పట్టున నీ యైకమత్య
మ దెట్లుగుదిరే? నాకై గుదిరెఁ గాబోలు.

అల్లదె యాదీపకళికగూడ నా కృత్యముం జూడఁజూచుట
వెల్వలఁబాటుచున్నది. నాబిడ్డల మేనిరక్తమె గడ్డకట్టెనా?
నా పాటు దప్పించువాడొక్కండైన లేడా?

కర్క—(ప్రవేశము) తల్లి, లేకేమి? నీ కర్కటకుఁడె నీయండ నున్నాఁ
డు. లే లెమ్ము నీకష్టము దీర్ప వచ్చితి. వాలమూలంబననేల?
ఆ యశ్యము నిలువెల్ల నల్లగఁ జేసివై చెద. ఆ మహేంద్రుని
గతి ఏమయ్యెడినో దఱువార.

కడు—(నిదానించి, నిట్టూర్చి, కొడుకుఁ జేరఁదీసి,) నాయనా, యీక్ష
ణమెగా నేఁబుత్రవతి నైతి. దాస్య సరకమునఁ బడనున్న నన్ను
దప్పించితివి. నీవె నాపుత్రుఁడవు. నాయాశీస్సు లన్నియు
నీయవియ. నేటితో నీఱుణంబు దీరె.

ఇకఁ దెల్లవాఱినది. ఎండ దెరఁదీయకమున్న నే నావిన
తను బిలచికొనివచ్చెద. నీవా వాలమూలంబుకఁ గాలసూత్రం
బునఁ బట్టియుండుము. ఒక్కత్రుటిలో మనపని యయ్యెను.

ర రంగము- సముద్రతీరము:- కద్రూవినతలు- అశ్వము.

కదు-—విసతా, మన పన్నిద మతిచిత్రముగ నున్నదే! ఆ హయమే
నీకుఁ దెలుపై నాకు నలుపుగ నుండదు గదా? తెలుపైనఁగా
వలె, నలుపైనఁగావలె. విషమావస్థ ప్రాప్తించిన ట్లున్నదే?
దాస్యంబునకేమి గాని లోకములో నేమి నింద వచ్చునోయని
భయమగుచున్నది. మన యంతరంగములు లోకులకేల? సవ
తు లొండ్లారులు సహింపలేక చేసిరందుకు.

కానీ, రోటితోఁ దలదూర్చి రోకటి పోటునకు వెఱచుట
గాదు? లోకు లేమైన యననీ, యెడిగట్టితి. అల్లదె, యాగ
నుపడునదేనా యశ్వరాజము?

విన—ఆహా, యెయుండు. అక్కా, నీ వనినట్లు నాకును గుండియల
దురుచున్నవమ్మా. ఒకతల్లి కడుపుశఁబుట్టిన యాఁడుపడుచు
లకుఁ దీసి పోవని నెయ్యంబున నిన్నినాళ్లు మెలంగి నేఁడెట్టి
మాటపడవలసివచ్చె? మింగరాని కడియయ్యెనే! దైవఘట
నం బేరికి దాటరాదుగదా!

కదు-—అదేమే, మన పరీక్షకు నిలువఁజాలన ట్లా యశ్వము చెంగు
చెంగునదాట మొదలిడినది! అయ్యారే, మెఱపు మెఱసినట్లు
య్యె. ఆతఱుకాటుఁ గదియించు పెట్టు? దాని వాలముం
దిలకించు పెట్టు? అదిగో, మనవైపునకే మఱలినదిలే.

విన—అక్కా, చీల్లని యీగాలి కెఱటముల తాకున మేనులు పులక
లార్పుచున్నవి. ఇక నాతురంగమం బూరకుండుపెట్టు? దాని

యానంద మా దాటులయంద. నృప్తి నొకవంక జేసి వల్లితగతి
నయ్యశ్వశతి వచ్చుటఁజూడఁ బ్రహ్మలక్ష్మణునఁ గర్మబంధం
బుల విదలింపుచు వ్రాసె, సాక్షాత్ ఆ శుకయోగిం జూచినట్లు
న్నదిగదమ్మా! ఎంతలో నెంతడాసినది! పిలచినట్లు వచ్చుచు
న్నదే. ఏమి చిత్రము!

కదు—రా, రా, యీగట్టెక్కుదము. ఇచట మన మెదురుగ నిలచి
నచో నది బెదరి యెటువోవునో. చపలుల కొకదిక్కన నేమి?

(గట్టెక్కుచు).

విన—అయ్యయ్యో, నీమాటలో నే మఱలిపోవుచున్నదే. మనమనుకొ
నినది వినెనా యేమి? అయ్యయ్యో!

కదు—పోనీ యాపాడుగుట్టుమును! నేను జెప్పలేదా? నన్నిచేట
వంచించుటకే వచ్చినది గాఁబోలు నీమాయామృగము?

అదిగో, యదిగో, చూచితినా వాలమూలమున నల్ల?
చుట్టినట్టెట్లున్నదో చూడు, చూడు, చూచితినా? అంతయుఁ
దెల్లగఁజేసిన బ్రహ్మయాత్రోకం దీర్చి దిద్దలేక పోయె గాఁ
బోలు. ఎవరో తఱుము కొని వచ్చినట్లుబోవుచున్నది. ఆకాంత
మున నామేఘములపైఁ బడునా యేమి? సరి.

విన—(చూచి, తలవంచికొని మఱలి సాగును. కదువ పొటఁజేనును.
పదియడుగులు నడచి) అక్కా, యిక నే జేయవలసినదేమి?
నాపణంబు నేఁజెల్లెంతు నీకు నందియము వలదు. ఈక్షణమా
దిగ నేను నీకు వశవర్తిని ననుకొనుము. నీపాదము లంటిచెప్పెద.

కదు—చెల్లెలా, కానిమ్ము, లెమ్ము. ఈపణంబున కేమి? ఏమో,
మాటకుమాట యనుకొంటిమిగాని, దానిని నిలువదీయవలె
నని నిష్ఠ నాకేమియు లేదు. నీదాసీత్వంబునఁగాని నేను ధన్యం
గాకపోను. లోకములో మూటయొకటి చాలు. కావలసిన దది.

విన—అక్కా, సాకును గావలసిన దదియ గదా? నా వాక్పాలనమున
కెనురాడకుము. నీకు దానినై ధన్యవయ్యెద.

అమృతహరణము

తృతీయాంకము

(విష్కంభము)

శేషుని మందిరము.

శేషు—ఆహా, యచుకొనినంత యైనది. నాడు మాయమ్మకు, దోడ్పడుట ధర్మమా, అధర్మమా యని వితర్కింపుచుంటిమి. అధర్మమని యకార్యమని పరిష్కరించితిమి. కాని మాతల్లికేదోడ్పడవలసినవాడు దోడ్పడియె. వెల్ల నల్లయయ్యె. ధర్మం బధర్మంబుచే నోటునడియె. ధర్మాధర్మంబు లాయాకర్తలకు భుక్తంబులుగూడ నగుచుండె. రేపటి కొక్కవత్సరంబె పూర్తియయ్యెడుగదా.

కాలగతి గానరాదండ్రు. కాని మాబోంట్ల కది యచ్చమైన దర్పణంబు పోల్కినున్నది. మాభావిదశయంతయుఁ జిత్రమునందు వలెగన్నులఁ గట్టియున్నది. మాయమ్మ కండించిన ఫలముల మేముగాక యీభూమిలో భుజించువారెవరు? ఎదిరిపక్షంబున నవ్వినతానూనుఁడు నామె కాస్య ప్రభంజకుఁడగుదుండు బుట్టిపెరుగుచున్న వాడు గద! అతనిబలపరాక్రమంబు లమేయంబులు; దినదిన ప్రవర్థమానములుగనున్నవి. పుట్టిననాఁడె వాడు భూనభోంతరమ్ములం గలియదిరుగడె! నాఁడుగురిసిన కుసుమవర్షంబులు, నాఁడు మ్రోసిన దుందుభిధ్వానంబులు నాటిశుభవిమిత్తముంబులన్నియు వమ్ముగుఱెట్లు? అవియన్నియు నావైన తేయునియభ్యుదయమాన కేగాక మాకాద్రవేయుల విధ్వంసమునకును లక్షణంబులయ్యెడుగదా! వానియమృతము మాకువిషంబగు టిది యెట్టిదైవదుర్విపాకమోయెఱుంగ రాకున్నది. ఒక్కతండ్రిగనిన సంతానమై సాభాగ్రంతుల. మెలంగుచు లోకసంగ్రహణ పారీణులమై యుండ వలసిన వార మిట్లు జ్ఞాతివైరాసలంబుజ్వలింపఁజేసి దావంబునకు మహావనమట్లు పూర్ణాహుతిగావలసిన వార మైతిమి. కానిమ్ము. “అవశ్యమనుభోక్త

వ్యం కృతంకర్మ శుభాశుభం” ఆగరుడుడు విష్ణ్వంశ
సంభూతుడు! మాతృ పుట్టె. మాయాయువులతోఁ దన తల్లి
ఋణంబుదీర్చికొనగలడు. మహాత్ముండాతడు. జనని కానంద
కరుండగుట గాదు. జగదానందకరుండెయగు. సందియము లేదు.

తృ తీ యాం క ము.

౧ రంగము. కదూమందిరము.

విన—నాతలిదండులిడినపేరు నేడు సార్థకమైనది. మాయక్క నన్ను
‘వినతా’ యని పిలిచినపుడెల్ల నాయవస్థ జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది.
పరతంత్రనైతిని. నాడామాయమ్మగంబేలరావలె? చానికై
నేనుపణంబేలయొడ్డవలె? ఒడ్డితిపో, లోకులందఱి యట్ల నగలో
నాణెములో వస్తువాహనంబులోగాక నాదేహము నేలయొడ్డ
వలె? ఆకశ్యపార్యం డడిగినచో నేమందును? ఎందు కీ పణము,
వెట్టితినందును? ఆయన కేనుఖ మేమిలాభము గూర్చితినందును?

నాయవివేకమున నాయనూగుండట్టి వికలాంగుడై నందులకే
యాతండ్రి యనరాని వేదన ననుభవించెనే! తన తపమంతయు
వమ్మయ్యెనని విలపించెనే!

సంపూర్ణుడీ సుపర్ణుడు. ఆకశ్యపార్యుని యానందలనిడి యె
ట్లో వీనిం దక్కించుకొంటి.

వీనియోగము రాజయోగమనిరే? ఏయోగమో యిప్పు
డే పట్టినది. నాటి శుభనిమిత్తములు, నావిప్రాశిరాదములు,
నాకాలజ్ఞుల గణితములన్నియు నిరర్థకములయ్యెనా? ఆకశ్య
పార్యం డీకుమారుని ముఖమైనజూచి యెఱుంగజే? పుట్టిన
దాదిగ నేటికిఁ బదునాఱువర్షంబులైనను నాతపోధ
నునికి బిడ్డనిజూచు బ్రయము పొడమదయ్యెనే? లేక నాయా

యకృత్యంబుజోడ నరసి నాముఖముఁ జూడనొల్లక మిన్నకుం
డెనా? కాకేమి? తమ యింటఁదారు దానులగుట మాతల్లి
బిడ్డల నుదుట వ్రాసెంగఁక లోకములో నెందైన నిట్టి విపరీతము
గలదా? ఆహా, యాగృహమేధి కీజన్మలోఁ బాయని కళంక
ముం దెచ్చిపెట్టితిని. అడవులఁ దగుముఁ జేయఁబోయిన వానిని
యడవులనే యిలాఁగట్టి కాపురము నేయుమంటిని.

నాయపచారము వాపికొనుటెట్లు? నాకెవ్వ రిటు దిక్కు?
నా మొతాలకించు వా రెవ్వరు? నాకష్టము లెట్లు గట్టెక్కు?
ఈదాస్యంబుధిఁ దాటించుఁ గర్ణ ధారుం డెవ్వఁడు?

సుపర్ణుఁడు (ప్రవేశము.) అమ్మా, నాగులు రమ్మనుచు
న్నారు. పోయివచ్చెద.

విన—నాయనా, ఎక్కడికెక్కడికో పోవలదు. వేగరమ్ము.

(సుపర్ణుఁడు నిష్క్రమణము)

ఈసుపర్ణుం డచుకొందునా, ముకుటచ్చేలారని బాలుఁడు
గదా? భూమిమీదఁబడిన దాదిగ దాస్యజీవియయ్యెనే! వీని
కా బలపౌరుషములుండునా?

ఈదాస్యమున కావలియొడ్డు గలదా? ఏనుని పన్నిదము
సఱచితిని? ఏనాటికిది బాయవలయునంటిని? అట్టి యొడం
బడిక లేమియు లేవయ్యె. కనుక నాకదుగ్రవ దయాదాక్షిణ్య
ములె నాకుఁ బారంబయ్యె.

నాసుపర్ణుం డెన్నటికైన నన్నుఁ గడతేర్చునా? నాయుడు
మలు వాపునా?నే నెన్నటికైన మఱల నాకశ్యపార్యుని మ్రోల
వినయాంజలు లర్పింతునా? నా కంతటి భాగ్య మున్నదా?

అనఁ, కాద్రవేయల్లా రా, మీకు మీజననికి నేజన్మమున
నేమియపకార మొనర్చితిని? నాయనూరు నొక్కని బిలచిన నోట

మిమ్ముల నూర్పురఁ బిలుచుచుంటినిగదా! వాఁ డశక్తుండగుట నాకును మీరె దిక్కని యెంచితివో! నాయూస లడియాసల య్యెనా? పుణ్యమునకుఁ బోవఁ బాప మెదురగుట, నాలిఖిత మిటున్నది గాఁబోలు. నాగతి యెఱుఁగఁ గానిమ్ము. నాబిడ్డల కెవరు దిక్కు? వారలఁ జీకు వారెవ్వరు? వారల సేమం . బర యు వారెవ్వరు? నాదాసీత్యంబున వారలును దాసులయి రిగా? ఆయనూడుఁడు జన్మచే బరతంతుండ్లై యీసుపర్ణుఁడు కాలకరతంతుండ్లయ్యె. ఎవరి కర్మ మేరు దప్పింపగలదు!

కాని సహజసాహార్దంబుననో, దేశకాల పరిజ్ఞానంబుననో యితఁడా కాద్రవేయలఁ దన భుజపీఠంబునఁ బెట్టికొని విధివిరా మము లేకుండ సంగికినేలకుఁ బరువులిడుచు, వారలకన్నఁ బాను బెద్దయైనట్లు ముద్దు సేయుచుండునో? వారలకైన దయరాదా? వారైనఁ దల్లికిఁ దెలుపరాదా? ఏమనుచుంటిని? చాలుఁజోలు. ఆపు చేసే మేసిన తేగలు గట్టున మేయునా? ఆ తల్లికొడుకులు, గారా వాడు? ఒకరిద్దఱెట్లయిన సేమి?

ఆమె కేమి చేసితివని నాపై యంతపగ? కార్యవాదులకుఁ గారణ ప్రపంచంబులతో నేమిపని? వారల నడుగువారెవ్వరు? శాసించువారెవ్వరు? వారిది స్వామ్యము. మాయది దాస్యము. ఇంతియగావలసినది. లోకముం బాలించునది ధర్మమైయుండ నోపు. కాని లోకము ధర్మముం బాలింపఁబోదు.

ఇంతకు వారలు వీర లేమి సేయఁగలరు? ఆనారాయణుండె మాకు దిక్కయ్యెడు. తత్కృపాపాత్రుండయ్యెనేని నాసుప ర్ణుండె వర్ధిలెడు. మాదాస్యమె మాకు శిక్షయయ్యె. ఇక మా ధర్మమే మాకు రక్షయు మోక్షము నయ్యెడు.

హ సుపర్ణా, హ పుత్రా! నాయెడ నొక్కక్షణమైనదిలువడే

౨ రంగము—కడ్రువ మందిరంగణము.

కాళి, పింజర, వామన, శంఖ, పద్మ, బిల్వక, కుముద, సుపద్మలు.

(కాళియాదులు సుపర్ణా, సుపర్ణా, యనుచు నందఱు పోయి పైఁబడుదురు)

సుప—ఓ, ఓ, ఓ, ఓ, (యనుచు నందఱు నిమిరుచు బలుకరించును)

బిల్వ—సుపర్ణా, ఈవేళఁ గైలాసముఁ జూచిన త్తము.

సుప—అట్లు గానియున్ను.

శంఖ—కైలాసమున శివునిదర్శనముఁ జేయింతువా?

సుప—కైలాసమునకే పోయిన శివుని దర్శనముఁ జేయకుందుమా?

వామ—కైలాసమునకేమి? కడుపు నిండినపుడెల్ల కైలాసమే, నైమి

శంఖ—బ్రహ్మసత్త్రింబట, బలిహారణముఁ జేసివత్తము రమ్ము

కుము—ఛీ, నీ యాలోచనలెప్పుడు నిట్టివ, కాదు. ఆచేందమామను

జూచిన త్తమురండు. మామ, మామ యనుటేగాని యొకనాఁ

డై వనానికడకుఁ బోమెతిమి.

పద్మ—చేందమామకేమి, ఎప్పుడైనఁ జూడవచ్చును. విభవముచెడి

యున్న పట్టుననే మనము పోయి పైఁబడవలెనా? మహేశ్వ

ర్యముతోనున్న వాఁడా మిత్రుఁడు. వానిం జూచిన త్తమురండు.

కాళి, పింజ—మిత్రుఁడే, మిత్రుఁడే.

సుప—ఆ, మిత్రుఁడు మిత్రుఁడనుచున్నారు. మిత్రమండలమును దాఁకి
నుటలివత్తురా? బీరములకుఁబోకుడు.

పద్మ—బీరము లేరివ్రాచూతము, రా. నీ వెగురఁజాల నవక నావి బీర

ము లనుచున్నావా? ఆమిత్రుఁడుగాదు. ఆమిత్రుని మిత్రుఁడే

వ్వఁడోచెప్పుము. వానిం దన్నివచ్చెదను.

సుప—చెడిపోదువునుమా?

పద్మ—నీవు చెడిక నేను జెడచురా, చూడు, మఱి.

సుప—సరి, రంభ. లీలాద్రినుండి యెగులుదము. (నిష్క్రమణము)

(కదు)వ ప్రవేశము)

కదు)—అంగణమున నున్నట్లుండి యింతలో నెచేటికేగిరో నాతం
డులు? ఆసుపర్జుడుఁ బ్రాయమునఁ జిన్నవాడయ్యు బల
దర్పంబుల మిన్న. వీరిల నెచేటి కెచేటికో దీసికొనిపోవుచుం
డును. వలదని వారించినను వినఁడు. ఏవేళ నేమి బుద్ధివోడము
నో, ఏమిచేయనో, ఏమిచార్తదెత్తురో యని యనుక్షణము
నే నడచుచునే యుండు.

చిన్నవాడు, స్నేహమున మెలగుచుండునుగాని యాతల్లి
యేవేళ నేమిబోధించునో? దానిమాయలెఱిగిన వా రెవ్వరు?
అయినదంతయు దానిమాయవల్ల నేగద? ఏమిలేనివాడు నన్నుఁ
జూచి యోర్వసితల్లి నేడోర్చియూరకుండువా ? కాదు, కాదు.
దాని దుర్మత మేమో గలదు. తల్లికొడుకు లతివినయముఁ
జేయుచున్నారు. కనుగలిగియుండినఁ గాని సేమములేదు.

(నిష్క్రమణము)

పద్మఁడు, కుముదుఁడు సోలి క్రిందఁ బడుదురు.

కాళి—అయ్యో, అయ్యో, సుపర్జుడనినట్లయ్యెనే.

వామ—శంఖా, పోయి, యమ్మను బిలచికొనిరమ్ము. ఆమెకేమని
చెప్పుదము? (శం, నిష్క్రమణము.)

పింజ—పద్మా, పద్మా, కుముదా, అయ్యో, శోషవోయిరి గాఁబోలు.
సంజ్ఞఁగూడఁదప్పియున్నారే. సరియైన యుపచారముం దెలుపు
వారైనతేరే? (శంఖుఁడు ప్రవేశము).

అమ్మకుఁజెప్పితివా !

శంఖ—అమ్మయ్య మంథరయు వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము - కద్రువ, మంథర)

కద్రు— హా పద్మా, హా కుముదా (అని మూర్ఛపోవును)

(ప్రవేశము, శేషుడు, నుముఖుడు)

శేషు— నాయనా, ఏమి యాదురంతము? ఎవకు దెచ్చి పెట్టిరి?

కాళి— తెల్లవారి యెప్పుటి నుట్ల నుపర్జుండును మేము వ్యాయామముల నుంటిమి. పద్మకుముదులును నుపర్జుండును మాటమాటయను కొని మింటి కెగసిరి. మేము గన్నెత్తి చూచువంతలో నయ్యురువు రాసత్పథమునుండి యంటుకొమ్మ పట్టుకొమ్మ లేక దుల్లిపడు చుండిరి.

శేషు— పిండరా, నీవు పోయి చేల్లనినీటిని గొనితెమ్ము. తరువారతి?

కాళి— వారి వెంట నానుపర్జుండును వచ్చి వ్రాలె. పడినవారు పడినట్లు న్నారు. ప్రాణములు గడబట్టెనో, కడతేటెనో గూడ నెఱుంగ రాకున్నది. అమ్మయు నిది విసి వచ్చి మూర్ఛవడియున్నది. (శైత్యోపచారము చేయుదురు)

కద్రు— (తేటి) హా పద్మా, హా కుముదా, నాతండ్రు లేమిరి? ఇంకను పడియున్నారా? కన్నెత్తి చూచిరా, మాటాడిరా?

కాళి— అమ్మా, శైత్యోపచారములఁ జేయుచున్నాము; సంజ్ఞారాలేదు.

కద్రు— నాయనా, నుపర్జుండుచుచుంటివే? వాఁడేమైనఁ జేసెనా? వాఁడేకి? నీ నేమో ముగ్ధునియే యడచుచుంటినే? సమయముననే నాయన్నల వారింపనైతినే? ఏడి యానుపర్జుండు? తా నేమి చేసెనో చెప్పిన నీప్పుడైన నాపాట్లు నేబడుదునే? ప్రాణములతోఁ గ్రిందబడవైచెనా, లేక ప్రాణముల హరించి త్రొసి పుచ్చెనా? నాబిడ్డలు బ్రతికియున్నారా? బ్రతికి రనుటకుఁ జెప్ప లుడిగియున్నవే? కానికళలుదప్పకున్నవి. అనుపర్జుండాడి, యాచుప్పర్జుండు? తనపని దీరినదని తల్లికిఁ జెప్పఁబోయెనా? హా!

సువ— (అంజలితో ముందుకు వచ్చి దూరమున నిలచి)

అమ్మా! నువ్వర్లుండనైనను దుచ్చర్లుండనైనను నేనుగూడ నీపుత్రులలో నొక్కడను. ఆ పడియున్న వారు నాయన్నలు. వారిగతికి గర్తను గాకున్నను గారణమైతిని. నూర్యతేజమున కోర్తుము, కొనిపోమ్మని బలవంతము చేసిన వలెయని గొని పోయితిని. మార్గమధ్యమున నే వారు పట్టువదలి పడిరి. మాటమాత్ర మనినచో భద్రముగ దింపి వేయనా? నాయజ్ఞానంబున నిది సంభవించె. వా రఖండసత్త్వ లగుట నీపాటునకు సామ్యసిలి మాత్ర ముందు రని తోచెడిని. వారల ప్రాణములు వచ్చుట కామహేందుని నోర్చి యమృతమైన దెచ్చి లాత్తు నమ్మరో నాపైనలుగకుము. నాయపరాధమింతియ; విప్పి చెప్పితి.

కడు—(నిట్టూర్చి) ఓరీ, నాబిడ్డలయునురులు గొనినదిగాక నీసంజీవనీవ్యాఖ్యలతో నేమిపనిరా? మహేందునోర్చి యమృతమాహరించు కృష్ణయే నీకుండిన నీపక్షంబులనున్న బిడ్డల జోడ నరయమి నీకెట్లయ్యె? వా రఖండ సత్త్వలని యీ విషమశోధనంబడద్రోసితివా?

హ, నేనీవేదన భరింపజాల. నాకడుపున దీరని చిచ్చు పెట్టించెగదరా, యావినత? వా రోర్తుపొనినంత నీవివేక మేయేటంగలసె? వారిప్రాణములతో నీప్రాణంబులు గూడ దహించుకొని పోవునను వెఱపైన నీకు లేకుండెనా! వారలు చేచ్చిన జోలు, నీవెట్లనను దనకు విచారము లేదని మీయమ్మ చెప్పి పంపెనా? దానికి నీ వియ్యకొంటివా!

ఇంత మత్సరము నీకేటబుట్టె? నీతల్లి నీ కుగ్గున బాలువోసెనా? పెచ్చపెచ్చని మచ్చరంపు నీరువ్రాసెనా? నీ వెఱుంగవు? త్రాగిత్రేన్నితివి గాక!

హా, నా బిడ్డల పాలిటి యముండ వైతి గదరా? నీ మామ వీక్షణములకు నాకె వెట పయ్యెడినే? నా బాలు రెట్లు సహించిరో? చివరకు నీ మాయపట్టు వదలి పడుచు వారెంత పరితపించిరో? హా, దైవమా! వారి భారమే మోయలేనంత విశీర్ణములయ్యెనా నీ నుపర్ణములు?

ఈ దురంతమునకుఁ గారణమవు గాని కర్తవు గావా? మా పాలిటి పాడుకర్మంబ వైతి వది చాలదా?

బౌర్రార, బిడ్డలజేంపి సభందిగుగుట కాలల్లి గాడుక వైతి గదరా?

దుష్పర్ణుడనినంతఁ బొడుచుకొనివచ్చెనా? అంతరోషముగలాడ వీపాపంబున కేట యొడిగట్టితివి? నృశంసాధమా, ఛీ, నీ మొగ చూవలఁ ద్రిప్పుము. నీ తల్లి కీకథ నెఱుంగింపుము. దాని ద్రోహము దానినిఁ గట్టి కుడువక పోదనుము. ఇక నాకడపఁ దాటిన నమ్మున వేయింతు, నా యెదుట నిలువకు. వెడలి పొమ్ము.

నాయనలారా, తమ్ములకు మీకు నేటితో ఋణముదీరెనా?

శేషు—అమ్మా, ఆపత్తునఁ గ్రియ లరయందగునుగాని మాటలతో నేమిపని? ఇంకను వారి ముఖంబులఁ జేట యెప్పటియట్లు న్నడి. చైతన్య మెట్లు వచ్చునో చూడవలె. ఏ దేవునికి మొక్కుదువ్రా? మన శైత్యోపచారము లందుటలేదు.

శ్రీదు—నాయనా, ఏ దైవముం గొలుతము? ఏ దేవునికి మొక్కు లిడుదము? ఏ భూతనాథుండు మన కండ యయ్యెడు? సూర్యతేజంబునఁ దప్తములైన వీరి మేను లాపర్జన్యుని యనుగ్రహంబున నేమైనఁ దేటునేమో? భో మేఘవాహన, అమృతవృష్టిలవం బొందు బటపి పుత్రభిక్షం బిమ్మా, నాబోటి దీనలఁ బోచుట గా నీ మేటిభర్తము? ముల్లోకంబులు నీ వజ్ర

విస్మయరణంబుననే గదా భద్రదంబులై మనియెడు? నర నర సిద్ధ
సాధ్య కింపురుషులెల్ల నీ కరుణయగా వేచి యుందురు?
స్వారాట్పురుషుండవు, సర్వశక్తుండ వగు నీ కీ యార్తరక్షణం
బవశ్యక ర్తవ్యంబు. నిష్కారణంబుగ మడిసిన వారీబాలకులు.
వీరు నిరపరాధులు. నీ కృప కవిధిమూననైన బాతులు.
నీ పుత్రులట్ల యని కావు మో కరుణాసాంద్రదా మహేం
దా! (అమృతవృష్టిబడును.)

(పద్మ కుముదులు జేటుదురు.)

ఇప్పుడు నాకు బ్రభాతంబయ్యె. ఇది స్వప్నంబు గాదు
గద ?

ఎట్టి యాశయం బడితిరోయి తండ్రి. మీ పాటునకు బొంగు
వారలకు మీ యజ్జీవమె కాళరాత్రి యయ్యెడు.

తెండు, తెండు, మెల్లగ లోనికీబోయి ఫలాహారంతైన
గొని పరుందురు గాక.

3 రంగము:— లీలాది:— సుకర్ణుడు.

సుకర్ణుడు—(నీచ) లేచి ఏమి యీ చిత్రము? ఈ లీలాది కడ
నెట్లుంటి? ఇచటి కెట్లు వచ్చితి? ఆ భానుం డస్తమించెడినా?
ఉదయించెడినా? అయ్యో, మాధ్యాహ్న కక్రియలం గూడ
మరచుట కీ పెద్దనిద్దుర యెక్కడి నుండి వచ్చె? ఇంత దిగ్భ్రమ
యిదెట్లు గలిగె?

ఉదయమున లేచి మాయమ్మకు జెప్పకయె యిలువెడ
లితి. నాగుల గలసితి? తరువాత, నేమి-యయ్యె? ఆ భాను
ని బట్ట నుంకెంచిన వా రెవ్వరు? కాదు- కాదు. మానాగులు
భాను దాగుడు మనిరి. నన్ను గొప్పపొమ్మనిరి. గొంపో
యితి. వారు సంతపులై క్రింద బడిరి. దానికే, దానికే యీ
కరుణ నన్ను భర్తించె.

సరి, సరి, నాతో నయ్యేవా? నా కల్లిగూడఁ దనకు ద్రోహం బొనర్చెనట! “దాని ద్రోహము దానినె కట్టికుదువునట” ఔరా, యిన్ని యనరాని మాట లనియెనే! ఈ యవాచ్యము లకు గత మేమైయుండు? నా తల్లి దనకేమి ద్రోహ మొనర్చెనో?

ఈ వేళనే గాదు. నన్నుఁ జూచినపు డెల్ల, నాతల్లి ప్రళంస వచ్చినపుడెల్ల నేనాకో యామె భూభంగంబులఁ జేయుచు మొగ మావలఁ ద్రిప్పుచుండె. ఏమో హృత్తాపంబు లనుకొను చుంటి. కాదు, కాదు. మమ్ము దహించుట కీర్త్యానలం బొం డీమె యంతరంగమునఁ దాగియున్నది. ఇంతవఱకు మూర్ఖుడనై, వెట్టినై గుఱ్ఱింపఁజేలకుంటి. అచ్చేపుఁ జీకటిం బడి యుంటి. నేఁ డీ విస్ఫులింగముల జోడం బట్టి పోయెదగాక.

ఔరా, నా కీ బుద్ధిజాడ్య మెట్లు గలిగె? “పరేంగిరజ్జాన ఫలాహిబుద్ధయ” యనెనట్లు పరేంగితం బరయఁజేలని నా కీ బుద్ధిప్రళయం బెట్లు సంభవించె? పోనీ, యాకదుగ్రవ క్రూర్య ము గ్రహింపఁజేలకుంటి. వాతల్లి దైన్య మదెట్లు చెలియకుం డవలె? ఆమె ఖిన్న వదనంబుఁ గాంచేనో? నా మూర్ఖాఘాతము సేసి బాష్పకంఠయై గద్గదిత యగు తెఱుంగనో? కీదోన్మత్తుడనై స్నేహచాపల్యంబున వారల వీరలఁబట్టుక దిరుగాడుచుంటినే గాని యొక్కనాఁ డామె యుత్సంగంబుననుండిఁ ‘తల్లీ నీ మఃఖమేమి’ యని యడుగ నై తినే?

ఔరార, యింత స్రబ్బుడ నెట్లెతి? ఇంత యచేతనత్వం బెట్లు గలిగె?

కలుగ కేమి? ఇప్పుడ గదా.

యా కదుగ్రవ పరుషాతిపరుషంబుల నన్నుఁ జీచివిడిచె?
దాని కేమంటి? ఏమి సమాధాన మొసంగితి?

శ్రుతిసమ్మేళనము లేని తంతులపోల్కి నా హృదయ
నాళములు చిందఱి వందఱి లాడెడినే గాని యొక్క స్థాయిం
జేరకున్నది గద? సుకల్పశోభనుల కీటులనే యయ్యెడిఁగాఁబోలు!

[నారదుఁడు- ప్రవేశము]

నార — అహో! కుమారా! నీవెక్కా మాకశ్యపుని వంశోద్ధార
కుడవు? సుపర్ణుడవంటి?

సుప — స్వామీ, చిత్తము నన్నె సుపర్ణుడందురు.

నార — కుశలమా-నీకును మీతల్లికిని?

సుప — భవదకుగ్రహంబునఁ గుశలము.

నార — ఓహో, మాయచుగ్రహంబుల కేమి? ఆ కదుగ్రవ యనుగ్ర
హం బుండవలెగాక! అది యుండఁ జూచికొనుము. మీవారల
విడిచి నీ విచట నొంటిగ నుండ గతం జేమి? ఏదీ, యిటు
చూడుము. ఆ బామలు ముడివడియున్న వేమి? మీ పెద్దమ్మ
ని నేమైన యనెనా? అహా! యట్లే యున్నదే? ఏమోయి
సుపర్ణా, ఇంకెన్ని నాళ్లు మీయమ్మ కీ చుమ్మలు? కొడుకులు
సమర్థులైనఁ దలదండ్రుల యిడుమలు బాయట యెందైనఁ
గలయదిగా? బాలప్రాయమున నాటసాలలఁ దగిలియుంటివి
గాక, లోకము 'భలీ యనునట్లు సకలవిద్యలం దేరి సముఖ్య
లతేజుండవై, సుసాధ్వి యాతల్లి యట్లు సవతారికి దాసియై
గుంది గృహించుచుండ నినుమగతయేని చింత వంతలేక విలా
సాలసుండవై నీవిట్లు ద్రిమ్మరుచుంట లెప్పుయగునే? 'పురుషః
పురుషార్థవాన్'. ఇది యొక పౌరుషమా? ఈనీచాశ్రయం
బునం గాని గతులులేవో? 'జీవనం మానమూలంహి'. ఇంత
మానవిస్మృతి నీ కెట్లు గలిగెనోయి కాశ్యపీ? ఇంత ముద్ధిబా
ధ్యము నీ కెట్లొర్పడియె! కాదు, కాదు. నీ వంటి కుమార

రుస కిది వర్తనము గాదు. తామసింపక ముందు నీ వా తల్లి
భంధమోక్షణం బొనర్చుము. ఆమె ఋణముఁ దీర్చికొనుము.
అదియే మాకెల్ల రకుం బ్రിയము.

ఏకాంత సేవనంబునఁ గాదు. పోవుదము రమ్ము.

ర రంగము—కదూమందిరోద్యానము.

విన—మా యక్క యందోత్సవముం జేయునట. దానికి వలయు
సంస్కరణాదిక మంతయు నాపైఁ బెట్టె. నే నేమి చేయదాన?
సహజముగ నట్టి కల్పనలదెస బుద్ధి పోవనే పోవదయ్యె. అటు
పైన నీ దురవస్థం బడి యున్నమతిగూడఁ బోయె. గాలి
లోని దీపమట్లు మనస్సునకు స్థైర్యమే గలుగదు. స్ఫురణ యం
తకన్న లేదు. అట్లే యేదేని చేసితినో యామెకు దానం దప్పు
లే దోఁచుచుండు. చేయకున్న నంతకంటె దప్పుగు. అసిధారా
ప్రతిమైనది యీబదుకు.

ఎవరికేని దానులపై నొకనాటికిఁ గాకున్న నొకనాటికైన
దయ గల్గుట కద్దు. నా పురాకృత మెట్టిదో నాటికి నాటికి
మాయక్కకు నాపై వైరమే పెరుగుచున్నది. ఆమె తామస
మును నే నెట్లు భరింతును? ఎన్ని నాళ్ళు భరింతును? ఆమె
నెట్లు మిప్పింతును?

పనిపాట లెవ్వయైన నే మఱక చేయుచుంటి. వినయవిధే
యతలఁ బరగుచుంటి. నా బిడ్డనికన్నఁ దన బిడ్డల నెక్కుడు
ముద్దుసేయుచుంటి. ఏమి చేసియు నామె పరుసముల నాపఁ
జొలనైతి. నీ బిడ్డ లెంత బలవంతులే యనునీద్రోహము నిన్ను
కట్టికుడుపు నది. నా బిడ్డలు బలవంతులై యేమి యపకార
మొనర్చితి రనుకొందును! నే నేమి ద్రోహ మొనర్చితి నను
కొందును! ఎంత యోజించిన నేమియు నగుపడదయ్యె. చిత్తము

శూన్యమై యింత భరముగ నున్నదే! ప్రాణములు కంతగత
ము లగుచున్నవే?

హా పరమేశ్వరా, యీవేతలు బాయు తెన్నటికొగద!

[ప్రవేశము— సుపర్ణ(డు)]

నాయనా, (మూర్ఛాఘాతము సేయుచు) ఒక క్షణమైన
నిలచిన చోట నిలువవేమోయి? నీవుగాకున్న నన్నిచటఁ బిల
చువా రెవ్వరు? మాటలాడువా రెవ్వరు? ఎవరితో నేనునివెప్పు
కొందురు? ఎవ రాలకింతురు? ఈ సాపకర్మురాలి గర్భమునఁ
బుట్టి నీవుగూడ బానిస వెతిగదోయి తండ్రి!

సుప—అమ్మా, పరుల పంచే మందులేల? బానిసల మగుటేల? మన
కిచటఁ బ్రభులెవ్వరు? మనమేరికీ దాసులము! మన దారిని
పోయినఁ బోదము గాక. నీవు వగవఁ బనిలేదు.

విన—తండ్రి, మన కిచట నన్యులు మాత్ర మెవ్వరు? అన్యులు నాత్మీ
యులు మన కొక్క శే యైరి. ఎవరుప్రభులైనను గాకున్నను
మనము దాసుల మగుట తప్పదు. నిర్భాగ్యురాలను నాకడు
పునఁ బుట్టిన నీ కిదియ పితృమయ్యో, నే నేమి చేయుదును?

సుప— అమ్మా, నీకు వగవఁబనిలేదంటిని. ఇప్పుడే కదలుము. ఏ దెస
నైనఁ బోవుదము. మన నాపువా రెవ్వరు?

విన— అపువా రెవ్వరందువా? వారు ఏ రసనేల? మీ యమ్మపు
రాకృతమే గొండయై ని న్నాపును. తండ్రి యిన్నినాఁ స్త్రీరహ
స్యమును దాచితి గాని యింక దాఁపజాల. నేనిచట దాసిని.
నీవు బాసీపుతుఁడవు. ఆ కద్రువ నానపత్ని. మీ రిండి కళ్య
పార్యుడు దపమునకు పోయిన యెడ మే మిరువురము పన్ని
దము సఱచి నే నం దోటునడి. నాతోడునకు దాసివైతి.
నిన్నుం గంటి.

నుప—అమ్మా, ఆమెకు దాసి వగునంతటి పన్నిద మది యేమి?

విన—నాయనా, ఒక నాఁడు విహారమునకుం జేసితిమి. ఉచ్చైశ్చ్యంబున బంత దవ్వన మేయుచుండె. ఆమె చూచి 'యదే' యాలోచనల ను నె. నేనుజూచి నల్లం గానక నల్ల లేదంటి. 'ఉండిన నేను' త్తు' వనె. లేదని నా జేహమునే యామె కిత్తునంటి. అనాటికి బొద్దుగుంకిన దని మఱునాఁడు దాసి చూచితిమి. ఆవాల మూలంబున నల్ల యొకటి చుట్టిన ట్లుండె. నాఁడు మొదలు నే నీయూడిగమున నుంటి.

నుప—ఆహా! ఇప్పుడంతయుఁ దెలిసె. ఈ యదంత మెఱుంగక యిన్ని నా శ్రీమోహపంజరమునఁ బడియుంటి. ఇక నుండరాదు, ఇక నుండరాదు. అమ్మా, నీ వీ కర్మముం దెచ్చిపెట్టుకొంటివని కుందం బనిలేదు. నీవు నే నన నేమి? యావల్లోకము గర్మ వశము. కర్మయే దై వమందు. కాని, తల్లి, యిప్పు డీ దై వ ముతోఁ దలఁపడి ప్రాణములైనఁ గోల్పోవుదును గాని యీ దాస్యబంధమునఁ బడియుండ నోపను. ఈ నీచపుఁ బనులం జేయనోపను. ఈ యవమానముల భరింపనోపను.

ఈప్రోద్దాయమ్మ యాడిన మాటలు గ్రూరనారాచ ములై నాహృదయమును భేదింపుచున్నవి. నుపర్జుండను గాను దుష్పర్జుండనఁట! తన బిడ్డలపాలిఁటి యముండనఁట! నా రూక్షవీక్షణములకుఁ దానె భయపడునఁట! ఎవ్వ రీ విషముఖ న న్నీ కాలు లరచుటకు! సహవాసదోషముచేఁ దనబిడ్డల నచుదినము వెన్నిడి మోచితిని గాని సమయింప నెంచినఁ దన గుంపునంత నెక్కపెట్టునఁ జీల్చిచెండాడ కుందునా!

విన—తండ్రీ! నిదానించుమా. నీ వెన్నఁ డింత యాగ్రహముం జెంది యెఱుగవే? నేఁ జేమి దాపరించె? ఆయమ ని న్నేల దూషించె? ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పకుండిన నాయాన.

సుక—న న్నా నాగులు పంతముఁబట్టి మిత్రమండలమునకుఁ గొని పొమ్మనిరి. సగము దూరమైన నదుఁగకమునుపే తాపమున కోర్వలేక క్రిందబడిరి. ఇదిచూచి నేనును వారి వేంట వచ్చి వ్రాలితిని. దాని కా యమ్మ నే నేమో వారలఁ జేలకట్టి చంపితినిని, నేను వృశంశుండనని, నా మొగముఁ జూడఁబాప మని కాళరాత్రియట్లు గర్జించె. లోకమర్యాదకు వెలచితిని గాక లేకున్న నా కద్రువ నీ నఖముఖములఁ గండలు దీసి యందును. కుత్సితులు, గృతఘ్న లీ పాపులతో నా కేటి పొత్తు? ఈ యధముల సేవ నాకేల? వీరి పాటి బలపౌరుషము లెఱుంగనా? వీరి జవసత్త్వములె నాకుఁ గలవయ్యెనా? అంగణమున నిల్చి నా యీ తెక్క లార్పినం జేలు నీ కులమంత యుఁ బటాపంచలై పోవదా? వీరి శస్త్రసంభారముం జూచి జేంకుదు ననుకొనిరి గాఁబోలు. ‘మతిరేవ బలాద్గరీయసీ’ యని నాకడనున్నయవి దివ్యాస్త్రాంబు లమోఘము లప్రతిహతములు. కాలమునకుం గట్టువడితిఁ గాక నేఁడు నా కిచ్చేటఁ బ్రభు లెవ్వరు? నన్ను శాసించు వా రెవ్వరు? నాకు నేన ప్రభుఁ డ, నేసర్వస్వతంత్రుఁడ, స్వరాట్పురుషుఁడ. నా మనోరాజ్యం బరినిష్కంటకంబై యున్నది. స్వారాజ్యాధీశుం డా పరమేశ్వరుండు దక్క నన్ను శాసించు వాఁ డీతేఁడు లోకంబుల నహి నహి.

అహో! దాస్యపిశాచనూ, ఏమటి ధర్ముల దప్పినపు డే వేళ మ మ్మావహించితో నేటితో నీ యచ్చాటనం బయ్యెడు! శాంత, సుశీల, యమాయక యగు నాతల్లియా, నీ కూర లోభంబున కెరయయ్యె? నాఁడునే నజ్ఞాంబున నుంటి. నాతల్లి శ్రే భాదముగల్పించితి. ఇప్పు డింక నీ చేష్ట లుడుగుము. నీమా యలఁగట్టిపెట్టి నీ వెటు చొచ్చితో యటులనే పొమ్ము.

అమ్మా, కాదవేయలారా, నా తల్లి దురదృష్టవశాత్తూ మీకు మీయమ్మకు దానియయ్యో. మీరు మాకు బ్రతువులైరి. ఇప్పుడిక మీ శక మైన దని యెఱుఁగుదురా? మీ యమ్మ నాటిని వివరీజము వృక్షంబగుటఁ గాంచితిరా? అవిగో, యా పండిన ఫలములు గాలపురుషుఁడు మీకై మోయలేక మోయుచుఁ దెచ్చుచున్నాఁడు.

బౌర్రా, మీ తల్లి యాఁడువు; వివేకము చెడినఁ జెడుంగాక. ఈ విపరీతబుద్ధి మీకెట్లు జనించె? మీ తల్లి దుర్మార్గము నరికట్టు మానిసి మీలో నొక్కండైన లేడయ్యెనా? మీ తల్లి తమ వాతఁ దల్లిగద! మీ యయ్యకు నిల్లాలు గద! మీపైఁ బ్రేమా నిండియుండుంగద! ఇట్టి నా తల్లిని మాయదాస్యంబునం బడఁద్రోసి, కుడుపరాని క్షేత్రంబులఁ గుడివిన కర్కృటకులరు మీ ఘోరపరిణామంబు లీ కన్నులకుండువుగఁ జూచెదఁగాక! భిన్నగర్భజనితులమయ్యు గాఢానురాగంబున మెలంగవలసినవారలకు మీకును నాకును జ్ఞాతివైరంబె రగిలె. సాధులకోపం బిది. దీనిం జెల్లార్పు పర్జ్యన్యం డిఁక లేదు. మీ యంతయుఁ జూడక నిది శమింపదు.

తల్లీ, నాకు సెలవొసంగుము, పోయివచ్చెద.

విసే—తండ్రీ, అతిసాహసంబున నాపదలు వొదలు. హృదిక్షతుండవైన నీ కీ యమర్షణంబు భావ్యంబ గాని దేన్నికైన వేగిరపడరాదు. అందులో నాకు బలవంతులు. దర్పవంతులు. వారనేకులు. నీ వేకాంగివి. నీ సత్వలేశమె యక్షయ్య మగుంగాక. అయినను గార్యంబుపట్ల దేశ కాలములఁ జూడవలె. ఉపాయంబు లరయవలె.

తండ్రీ, నీ యగ్రజుఁ డేనూరుం డట్లయ్యె. నీవే కా నా

దాస్యభంజనక్షముడవు? నాఁ డాతఁడు చెప్పిన మాటయు నదియ. దానికే నిరీక్షించుచుంటి.

నీకును వారు చిన్ననాటఁ గోలె భ్రాతృస్నేహంబున నున్న వారు సామదానంబులఁ జెప్పిచూడుము. కాకున్నఁ జాతము. అర్థత్రాణపరాయణుం డా విష్ణుండే నీకుఁ దోడయ్యెడు!

గి రంగము: సుపథ్యుఁడు

నువ — కంకణముం గట్టితి. ఆ సిటలాక్షుం డెత్తివచ్చిన నీ కట్టువిడువరాదు. దాస్యాంబుధిం దరియించుటో దానం బడి మునుం గుటో రెండేగతులు. 'శుక్లకృష్ణేగతీ హ్యేతే'.

పోనీ, ఈ దాస్యం, బీ కింకరత్నం బేరికని హ్నరింతు? ధర్మస్వరూపు లా భూసుకుల కనియా? సురారాధ్యుం డా పరమేశ్వరు నికనియా? ఈ రెండింటం గాక యిహంబున దాస్యం బనుచితంబ యగు. ఇఁకఁ గుటిలులు నహంకారులు దుర్మదాంధులీ విషముఖులకుఁ జేయు దాస్యం బనార్యము, అపౌరుషము, జగుప్సావహంబునుం గాడె?

భీ! యీ యావరణంబె దుష్టంబయ్యె. క్షణమే నియిట నిలువందగదు.

పోయి యా శేషు నడిగెద. అతఁడు వివేకి, ధర్మరతిగలఁడందురు. అతని యుద్యోగంబునఁ గార్యసాఫల్యం బయ్యెనా, సరి; లేకున్న నిదె నాత్మాత్రంబె యంతయు సాధించు.

ఈ మహాశైలము నులునూడి నుగ్గుఁజేయ నా యీ వజ్రీ నఖం బొక్కటి చాలు. చిన్ననాటి నుండియు దీనిం బెంచి పెద్దఁజేసితి. నేఁ డిది చరితార్థత నుండిన నొందు. కానిమ్ము.

౬ రంగము— క్రమామందిరము. శేషుడు, తమ్ములు.

శేషు—తమ్ములారా, గతంగతమని యైనదేమో యైనది. ఇకనైన మన మాతృహిత మెఱుంగకుండుటనుచితము. మన యమ్మయ్యాగ్రహమునకు వెఱచి నాడె యామె చావ్యమును వారింపమైతిమి. నేడది మన పాలిటి మృత్యుదేవత యయ్యె. ఆ రూక్షవీక్షణములజూచియే గద మొన్న నాయమ భయోద్విగ్నయై యేమేమో మతి చెడినట్లు మాటాడఁ దొడంగె.

ఆ సుపర్ణ నూరక శపియించెగా! తన బిడ్డలపాలిటి యముండనియెగా! ఆహా! ఆ మాటలు వినుచుండ దివ్య లాకసమున 'తథాస్త' ని నట్లు నా మనోవీధిం దోచె. ఆ సుపర్ణం దూతినవి దూఱులు గావు, స్వక్షలసంహారప్రేరకంబు లగు మంత్రోచ్చారంబులు గాని. ఆ యక్షరాక్షరంబునను మన కులసంక్షయదీజంబులె నాకుబాడఁగట్టె. రోషావిప్రుడైన యా నుపర్ణం దలచిన నాగుండీయ లవియుచున్నవి. శమదమాది గుణసంపన్నుండగుటఁ దామస ముడంచి లోలోన వగచెంగాక లేకున్న నా క్షణమె మనలను మన యమ్మయ్యాగ్రక్కునఁ గబళింపకుండునా? సాధుసంతాపంబూరక ప్రావహ. నుసాధ్వియా వినతను వంచించి యామె హృదయసీమం బెట్టిన శోకాగ్ని యొక్కటి చాలునే మన కులప్రళయమునకు? దానికీ దోడుగ నీ వికృతమారుత్తోద్ధతి యిది యేల? దానిం బ్రజ్వలింపఁ జేయుటకా?

అహో! యీ తల్లి కీ విపరీతబుద్ధి యేల జనించె? ఇది వారించు వారెవరు? తమ్ములారా, నేజెప్పవచ్చిన దిది. ఆ గరుడునితోడి ప్రేరము మనకు వలదు. దాన మనకు హని వాటిల్లు. తప్పదు. అతని సత్వ మజయ్యము. అతని ధాటికో

ర్పుచా శేభూమింగాని లేకు. మన తండ్రి తపః ఫలంబునాఁ గలిగినవాఁ డాతఁడు. తద్దారుణజ్వాల లెగసినచో మనలను గాల్చి నిలుపున నీఱుఁజేయకుండునా! ఆజన మేజయుండు వేల్పు హూమగుండంబులతో నేమిచని ?

బలవంతునితోడి పగ బలహీనుల కంతమె గా? ధీశ నాతఁడు మనపజ్జ నుండెనో యతని రక్ష మన కంగరక్షయగు. అతని స్నేహంబున మనతేజం బభిండమై వెలుంగు. ఇరువుర మేకమతింజరించిన నీనుల్లోకంబుల మన కెదురాడు వా రుండరు. మన కెద్దియు నసాధ్యం బుండదు. ఆమహేంద్రు నోర్చి యమృతకలశంబె గొనితెమ్మని నను దేగల తేకున గలవాఁ డామహామంత్రాత్మకుఁడు.

[కర్కోటకుఁడు దల్లికిఁ జెప్పఁబోవును.]

పోనీ, యాతఁ డెవ్వఁడో పరుఁ డనుకొందమా? ఆత్మీయు లలో నాత్మీయుఁడగు ననుజుండుగదా. మన తల్లి కీతఁ డెట్టి వాఁడైనఁ గావచ్చుఁ గాని మన తండ్రి కాతఁడు, మన మొక్క రూప యగుదుము గదా. ఆయన కీ వృత్తంబంతయుఁ దెలసిన నెంతకుందునో?

కావున నెప్పట్టుననైన మన కీతనితోడి వైరం బకార్యంబ యగు. [కర్కోటకుఁడు-ప్రవేశము]

ఆతల్లి కొడుకుల రక్షించినదియే మనకు రక్ష, వారల శిక్షిం చినదియే మనకు శిక్ష యని నామతము. వారల నిప్పుడఁ జెఱ లంబాపుదము. వానిం దమ్మునిగను మనలో నొక్కనిగను భావించము. వాని ప్రాపుంగొని పదినూ తేడులు బ్రతికేపోవు దము. లేకున్న మనకు మరణమే ధృవము.

కర్కోట—సోదరులారా, అగ్రిజుని మాటలు మీరందఱ తాలిందితిరి గదా. పరు లెట్టివారైనఁ గానిండు. మనలను మనము దిగనా

దుకొనుట హితమని నా కనిపించుట లేదు. ఓరులగుణముల భూషించినంత మన మధికుల మేవాటికిఁ గాఁబోము. ఎవరి గుణదోషములు, ధర్మాధర్మములు వారివ.

ఆ తల్లికొడుకులఁ జెఱలంబెట్టిన వా రెవ్వరు, వారి పురా కృతము గాక? ఆ యమ్మ కాబుద్ధి పుట్టె; యది యట్లయ్యె.

ఇప్పు డాకొడు కంత బలవంతుండే యైన నిఁకఁగావలసిన దేమి? తల్లి చెఱంబాపు; తనచెఱం బాపుకొను. వలదను వా రెవ్వరు?

సన్నాతఁడు చేంపునను భయము నా కావంతయైన లేదు. ఈ పాణింబు లేదెచ్చినవిగావు; ఏ నిచ్చినవి గావు. బలవంతుం డెవ్వఁడో వాఁడె వర్ధిలఁగలాఁడు. వర్ధిలందగువాఁడు, నా కదియ ధృవము. (నిష్క్రమణము.)

౩౫—సోదరులారా, మన యగ్రజుండు సనుజుండు మెక్కొక్క రొక్కొక్క ధృవముం బట్టిరి. అన్యలోకాశ్రయంబునం గాని వ్యవహారంబు గానోపదు.

ఆ సుపండ్లుండు బలవంతుఁడని, సకల్పించిన, మననందఱ నొక్కమ్మడి మడియించునని మాయన్న యనుచుండె. బలవంతుండైనందుల కది గాదు గార్యము. బలవంతుం డెప్పట్టున బల హీనులఁ గావవలెఁ గాపాడవలెఁ గాక.

[కొక్కటకుడు— ప్రవేశము]

ఏదీ, తా నెయనిన ట్లాబలవంతునిఁ బోయి, యామహేంద్రు నోర్చి, యాతనిగుప్తిచున్న యమృతకలశముం గొనితెచ్చి మా కిమ్మనుము. బలహీనుల మగుట సత్యము. మా కీ యుపకార లేకంబున వాని కజరామరంబైన యశంబె చేకూరు. సంది యము లేదు. తల్లి దాస్యంబు వాయు. అంతవాని కేది యొక పనిగాదు.

పద్మ—సాధు, సాధు.

కర్క—నాకు మాయమ్మకు నదియే సమ్మతము.

బిల్వ—మాకందఱకు సమ్మతము.

[దా వారికుఁడు-హ) వేశము.]

దా—దేవర దర్శనార్థ మునుపర్జుఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

శేషు—అహూ, ఆడబోయిన తీర్థ మెదురైన ట్లాతఁడె వచ్చినా?
రా, రమ్మనుము.

తమ్ములారా, మీయభిమతం బెఱింగించెద. అతఁ డీయ్య
కొనిన నితఁ బ్రత్యాఖ్యానంబులతోఁ బనిలేడు.

[సుపర్జుడు-ప్ర వేశము.]

సుప—భ్రాతృవరులకు నమస్కారము.

శేషు—స్వస్త్వస్తు. తమ్ముడా, సుపర్జా, ఆసీనుండ పగుము. ఏమి, త్వరిత
గతిం జేనుదెంచినటు లున్నది? గతమేమి?

సుప—అన్నలారా, మాతల్లి యపరాధంబునకు మే మిన్నినాళ్లు
మీ దాస్యం బొనర్చితిమి. తప్పులే ఒప్పులేఁ జేసితిమి.
ఇప్పు డిఁకఁదరణోపాయం బెద్దియైన గలదో లేదో యానతిండు.

ఈ పారతంత్య్రం బే నొల్లను. నా ప్రాణంబులనైన మీ
యరచేతం బెట్టి దానిం బాపుకొనియెదఁ గాక. మీయభిమ
తంబు సెలవిండు.

తక్ష—సుపర్జా, దై వయోగంబున మే మిచ్చనది నీ వడుగునదియు
నెక్కటి యయ్యె. మీ దాస్యంబు వాపుకొనుట మాకెల్ల
రకు సమ్మతంబు. అందు కావంతయేని యాక్షేపంబు లేదు.

అయిన నీ పతులభుజాబలుండవు. నీ జవసత్త్వంబులు మా
కు లేవు. మాకొక్క చిన్నికోరిక గలదు. దానిం దీర్చి మమ్ముఁ

గృతార్థులుగఁ జేసి నీవును గృతార్థుండవు గమ్ము. వీవంటినాని కది యొక్క లెక్కగాదు.

నుప—అన్నలారా, ఈ వ్యవహారంబున నాసాగింబులె యొడ్డితిని గదా? మీ కింకను శంకయేల? మీ శోక్కులఁ దాచక చెప్పుడు. నాశక్తి సామర్థ్యంబు లన్నిట యతించెద. ఆ విష్ణుని సాహాయ్యంబున సకలము నాధ్యం బయ్యెడు.

శేషు—తమ్ముడా నీసామంబునకు నా మనం బెంతేనియలరుచున్నది. నీవును నా యచజులలో నొక్కండవు. నీవు మా కీ ప్రియంబా నఁగూర్చుము. నీకును మాకును సఖ్యం బయ్యెడు. కాశ్యపు లొక్కరై రనిన నా మహేంద్రుండె గద్దియపై వడంతు.

నాఁడనినట్లు, నీ విప్పు డాతని యమృత కలశంబుఁ గొని తెమ్ము, మీ కిమ్ము. ఇదియ మా యభీష్టము. దీన మీదా స్వంబు నాయు. నీ కిది లీలామాత్రంబై గొని శ్రమంబుగాదు.

నుప—ఇదె మీ మాజ్ఞ శిరసావహించితి. పోయివచ్చెద.
అందఱు—స్వస్త్వస్తు, స్వస్త్వస్తు, స్వస్త్వస్తు. (నిష్క్రమణము.)

౭ రంగము—కదూర్ మందిరము.
వి న త.

విన—అయ్యో, అతిరోషము గలవాఁ డీ నుపద్ముడు. ఆ నాగుల కడకుఁ జేన. దాప్యము నాపునువిన నా శేమందురో? దానికి వీఁ జేమనునో, దాన నేమి ముప్పువాటిల్లునో గద! ఉన్నది యుండగా నుపరి యీ కలవా మొక్కటి గొనితెచ్చుకొనుట యయ్యెనే? ఏమి సేయునును?

వలదని వారించిన సతఁ జేమనియెడి వాడో? వారలఁదన మూపునఁ బెట్టికొని మోయకుండిననో నా రెట్టిరై నమా కేమి? ఒక పంచేను డిని యొక పంచేను బడియుందుముగదా?

బంధమోక్షములకు మనంబె కారణంబని నా యన్నకుఁ జెప్పనైనఁ జెప్పనై తినే? తన మనోరాజ్యంబునఁ దాను గాక

ప్రభు లెవ్వరు? ఆ తల్లియనిన మాటలకే నిలువున నీటగు
చుండె? నేను వాడు దర్పంబున నేమి యుల్లనము లాడుదురో?
ఏమి యనిష్టంబు లగునోగద? ఈ కృపానిధీ, హాదీనబంధూ,
హా ఆర్తశరణ్య! రావే నానుపద్ధుం గావవే.

[నుపద్ధుడు-ప్రవేశము.]

సుప—అమ్మా, ఆ నాగుల దన్నితి. ఆ యమ్మ పణంబు చెల్లె. మన
దాస్యంబు వాసె.

ఇదె పోయి యా మహేంద్రుని నడిగి వాని యమ్మతభాం
డం కానాగుల కర్పించెద. వారల మెప్పించెద. నీ యాశీస్సులఁ
దలనిడికొని పోయెద, సెలవివచ్చు.

విన—(కాగిలిండుకొని) తండ్రి వారిం బ్రసన్నులఁ జేసితివా ?
వాడు బ్రసన్నులైరా ? ఆ తల్లి యియ్యకొనెనా ?

ఆ పురుషులు నమ్మతకలకం బెట్లు దెత్తునోయి ? తండ్రి !
నామంబు వీడవలదు నుమా. దానన సర్వకార్యంబులు సిద్ధించు.
అందఱిలో నా దివ్యులు సామప్రియులు, దాన సాధ్యులైన
ట్లనయంబునం గారు. ముమ్మాటికి నమ్మము. నీ పథంబు శివం
బయ్యెడు. ఆ మరుత్తులె నీకుఁ బ్రత్యంగరక్ష నొసంగెడు.

నీ పితృదేవుం డాకశ్యపాద్యుడు. బ్రహ్మాండ్రాదులకు నలవి
గాని తపంబునం దగిలి యున్నవాడు. తండ్రి యట్టి నీజనకునికి
మదిం బ్రణామంబు నేయుము. ఆ తపోబలంబె నీకుఁ దోడ
య్యెడు. ఆ రక్షయె నీకుఁజాలు.

సుప—తల్లి నీ యా ప్రవచనంబులె న న్నాప్తకాముం జేసినవి. హృది
నుత్సాహం బతిమాత్రం బగుచున్నది. ఒకపరి యా గగన
తలం బంటఁబారినఁ గాని యీ పక్షంబుల కాంక్ష దీరదు.
పోయి వచ్చెద. (నమస్కరించును.)

విన—(మూర్ధాఘ్రాణముచేసి) లాభ స్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం
పరాభవః! ఏషా మిందీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్దనః॥

అమృతహరణము

తురీయాంకము

౧ రంగము-నిషాదద్వీపము-విశ్రాంతి, నిషాది.

విశ్రాంతి-అమృతయ్య, అమృతయ్య, నాతల్లికడుపు చలవై, నాయూరిపుడై
బలమో, లేకుంటే నీళ్ళంతా చేసిన పుణ్యమోగాని బతికి
బయటపడ్డాను. నేను ముందు, ఇది వెనక-యిది మామనిషేలెండి,
సందేహ మఖ్ఖరలేదు-నేను ముందు, ఇది వెనక వస్తూ
ఉన్నాము. ఆయితే, పోనీ, మే మొక్కళ్ళమా? మహాజనం
గాని? జనమంటే జనమా? ఇసక వేస్తే రాలకుండా, మాలం
కల్లోనివాళ్ళంధరూ, నిషాదగణం, ముగ్గురా, నలుగురా, రావ
ణాబలగంగాని? పోనీ, జన్మకల్ల శివరాత్రున్నారే. అక్కై లాస
మెట్లాగూచూసేదిలేనేలేదు, యీక్కైలాసమైనా చూతామని
బయలుదేరాము. పోతుంటే, మాయిది యిదిగో అన్నదో,
లేదో, తిరిగి చూసేటప్పటికే నాకండ్లు మూసుకొని పోయి
నయి. చిమ్మచీకటి అంతా గుహాకారము. అంతలో అంతచీకటి
అదెట్లావచ్చిందో? అమావాస్య అంధకారంలో అద్దినట్లుగు
పడుంతుడేదగద దీని అందము, అదిగూడ అగుపడలేదంటే!
దీనికి తోడ సముద్రపునూరు. ఏమిమోత, ఏమిమోత? ఆదే
వతలోవంక, ఆరాక్షసులోవంకపట్టి వెన్నంట తడిచిన్నాఁ
డైన ఆసముద్రంలో అంతహూరు పుట్టిందో లేదో? ఇప్పుడు
దిమ్మేసి పోయినయ్యంటే! అదేమో మిడతపోటనుకున్నాను.
కానిఅంతలో నాకాళ్ళ కింద భూమి జోటిపోయి నట్టెండి.
తల్లకిందుగా ఏదో సొరంగంలో బడిపోతున్నట్లుంది. ఎంతలోతు
కుఁజోతిమో నేఁ జెప్పజేను. నే నొక్కడినా? ఆ మహా బిలం

లోబడుతుంటే నాకెవ్వరు అనుపడలేదు గాని ఆ అగాధంలో బడుతుంటే, మూరాజుగారి కొడుకు పెండ్లిలో దొడ్డి సంభావననాడు పదివేల మంది బ్రాహ్మణ్యంలో తోనుకొని దొర్లాడినట్టే ఉన్నది. అందఱు ఊరికే దిగిపోతున్నామంటే, కొంత దూరంపోయిపోయి ఒకచోట నేనిటికొక్కన్నానట. ముందుకు రాను; వెనుకకుపోయి. పాణం ఊక్కిరి బిక్కిరైంది ఇంకేమన్నట్టైంది. “మొట్టో” బ్రహ్మదేవుడా అని అఱిచానట. అఱవబోతే గొంతు రాదు. అయితే ఆ ఒక్కకేకకే అల్లవైకుంఠపురంలో ఆ మూల మేడలో ఆమూలగదిలో తన పెండ్లముతో ఏదో మాటామాటా వచ్చిపోట్లాడి పొందుజేసుకొని, ఒళ్లు దెలియకుండా భిల్లూకం వలె బడి నిద్రపోతుఉన్న ఆ విష్ణుమూర్తి చెవులో జేఘంట కొట్టిపట్టు విసబడి, ఆయన అట్టె అదరిపడి, అక్షయ్య, మని లేచామగాబోలా అప్పటికప్పుడే నేను ‘రై’ యని పైకి బోవటం ప్రక్కకు దిరుగటం మళ్ళి అమ్మ కడుపులో నుంచి అవతరించేటం, ఇన్నైనయ. భూమిమీద రెండు కాళ్లుపెట్టి నిలబడ్డానో లేదో కొండంత తుండమేదో నిమరటానికి మొదలు పెట్టింది. దయ్యమనేదా, భూతమనేదా! నేనొక్కణ్ణి యేమిచేయటానికి తోచలేదు. నోరుకలుచుకొపోయింది. మాటనుడిగి పోయింది. కండ్లుపెట్టుకొని అటు ఇటు చూశాను. ఇది జ్ఞాపకమువచ్చింది. అయ్యో నాగుమ్మ, అయ్యోనాగుమ్మ, పెకలించుకొని పేరుబెట్టి పిలిచాను. కొండ మారుమోగి నట్లయింది, ‘ఓయ్’ అంటే ‘ఓయ్’ అన్నది. ఇట్లాచూతునుగదామిది.

సంతోషం పట్టలేక పోయినాను. అయితే పేద బాపణ్ణి. ఏమిస్తే నాఖుణం దీర్చుకోగలను. ఏమిస్తే నావరాల చ్చిని విడిచి పెట్టుంది ఆ బ్రహ్మరాక్షసి? బొడ్డులో మూటముట్టుకోకుండానే

చిన్ననాటి ఆశీర్వాదపు ముక్క- సమయానికి, జ్ఞాపకం వచ్చి దానినే వెనకకు ముందుకు మూడుసార్లు రువ్వు పెట్టాను. ఇంకేం జెప్పేది? ఆకొండంత ఆకారం అట్టే కదిలి. అట్టే కదిలి అంతరిక్షం బట్టింది. ఇట్టే చూతున్నద బ్రహ్మాండమైన పక్షి. వల్లమూలిన తెక్కలు, ఆకాశమంత పొడుగుకాళ్ళు. ఏలోకము నుంచి యేలోకానికి పోతున్నదో? ఈభూమిని బంతి తన్నుకొ పోయినట్టు దన్నుకొ పోతే దిక్కెవ్వ రనుకున్నాను.

ఓమబ్బ, ఆపక్షిని దలుచుకుంటే వాకండ్లు గిట్టున దిరిగి పోతున్నాయి. నాబళ్ళు సోలి పోతున్నది! ఓసీ, ఓసీ, రా, నన్ను పట్టుకో, పట్టుకో.

నిషా—నన్నోరు పట్టుకుంటారు?

బా—సిన్నెవ్వరైనా పట్టుకుంటేనా ఎరిగరు? ముసలవాణ్ణాను కొన్నారా? ఆకాలపువాణ్ణి, ఈకాలపువాణ్ణిగాను, ముగ్గురు పడుచువాంళ్ళకు జేవాబు చెపుతాను, చూడండి. ఉండు, ముందుకుండు.

౨ రంగము.-కశ్యపాశ్రమము.

(కశ్యపుడు ఫలాహారముంగొవలొప్పుచునాత్మనివేదన మునఁ గన్నలు మూసికొని యుండును.

ప్ర) వేళము సుపర్ణుడు-కశ్యపుడు గన్నలు దెఱచి,

కశ్య—కుమారా, స్వర్ణపర్ణ బులుగల నీ వెవ్వరవు? నీ విట్లుల వచ్చితివి?

సువ—తండ్రీ, అస్మజ్జనని దాస్యనిరాసార్థం బురగుల కమృతంబుఁ దేర నరుగుచున్న వాడ. నిషాదఖాదంబున నా కాకలి బోవకున్న యది నా కాహారంబుఁ బ్రసాదింప వేడెద.

కశ్యప—ఆహా యిపు డంతయు వ్యక్తంబయ్యెను. యమ్మ దాసి యయ్యెగా? విధిరాహుబలవాన్. కుమారా, నీ యుద్యోగం

బువిడువకు. ధైర్యంబున ధర్మంబున సకలకార్యంబులు సిద్ధించు.
పౌరుషంబు న శక్తియు నసాధ్యంబు లేకు.

(తనచేతిలోని ఫలము నొసంగి)

నుప్రతీకవిభావను లిరువురు సోదరులు పితృర్థంబునకై
కలహించి యశోవ్యశాపంబులఁ గజకచ్చపరూపంబుల నొంది,
సరోవరవిపినుంబుల నుండి సిత్యంబు నొందొంటిశోడం బెనంగి
పోరుచుండు. అవి నీ కాహారంబున, నరుగుము. కార్యసిద్ధి
యయ్యెడు.

సుఖ—(నమస్కరించును)

కడు—శివమస్తు.

(సుఖర్ణుడు నిష్క్రమణము)

తొల్లిఁ నేఁ బుత్రార్థినై దేవమున గణంబుల సహాయముం
బడసి పుత్రకామేష్టిసేయు వాడాయందుఁడు దన బలంబున
కుందగిన యిద్ధభారంబు మోసికొని యశ్రమంబున వచ్చు
వాడై యల్పకుశలశంబుల మోచికొని వడవడవడంతుచు.
వచ్చు వారి నల్పబలుల, పంగువృ ప్రమాణదేహుల ననవర
తోపనాస కృతీభూతకరీరుల నవ్వాలఖిల్యులంజూచి నగియె. దాని
కమ్మునులు సిగ్గువడి గడువలిగి నీకన్న శతగుణసత్త్వంజైవ
పుత్రుండాకళ్యపున కుద్భవించెడు మనిరి.

ఆయుదంతంబెఱింగి యతఁడు నా పాలికింజేసి నన్నడిగిన
నేను వారిం బ్రార్థించి బ్రహ్మసయక్తుండగుట నతడై యిం
దుండగునని వారల నొప్పించి వాని యింద్రత్వం బేకాధిష్ఠి
తంబు చేసితి. ఇకనాముని వచనం బమోఘంబుగావున నా
పుత్రుండు కక్షకులంబున కింద్రుండయ్యె.

సుఖ—(ఆకాశమునుండి) భోస్తాత, నీ యనుజ్ఞంగొని గజకచ్చపంబులఁ
గరముల్లం బట్టి య య్యలంబతీర్థంబునకుం బోయితి. అందు
రౌహిణంబుఁ యప్పదపోత్తమంబు నన్ను సంభావించి తదీ

యశాఖపైనుండి యగ్గజకూర్మంబుల భక్షించి పోమ్మనియె.
 అట్ల చేయుదు నని యమ్మహాశాఖపై నూద సమకట్టియందుఁ
 బాదంబులు పెట్టుదు నాశాఖ విరిగి దిక్కులుభేదిల్లె. అమ్మహా
 శాఖ నవలంగించి తలక్రిందై దపంబుసేయుచున్న వా రీ వాల
 ఖల్యమహామునిగణంబులు భూమిపయిం బడిన నిమ్మనులకు
 బాధ యగునని దానిం గఱచికొని గజకచ్ఛపంబులఁ గరంబుల
 నిటికికొని గగనంబునం బరచితి. నా కూద నిమ్మగు ప్రదేశం
 బైందునుఁ గానక యిచ్చేటికె షుగుడ నేతెంచువాడ. కార్యం
 బెఱింగింపుము.

కశ్య—ఏమిచిత్రము! భోః తాళసోత్తములాదా, ఇగ్గరుడుండు భవ
 నై కహితసమారంభుఁడు, సత్వసమన్వితుఁడు. మీకు బాధ
 యగునని యిత్తుశాఖ విడువనేరకున్నవాఁడు, వీనిం గఱచించి
 మీ రొందుగడ కరుగుఁడు. దయసేయుఁడు.

(వాలఖల్యులు విడచిపోవుట)

కశ్య—కుమారా, హిమశైలంబున నిప్పుగోషనగంబుగలదు. అచ్చో
 నీ ద్రుమశాఖ విడుపుము. అది యమానుషము నగమ్యము
 నగు. అట గజకూర్మంబుల భక్షించి యొకింత విశ్రమించి తుళ
 లుండవై చేనుము.

కుప—తండ్రీ, నీయాజ్ఞంగొని పోవుచున్నవాడ.

3 రంగము: ఇంద్రసభ (ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి)

ఇంద్ర—గురువర్యా, ఇ దేమి? ఇట్టి మహాత్పాతంబులకు నిమిత్తం
 బేమి? (వజ్రప్రసా రణముఁజేయుచు)

బృహస్పతి—ఇంద్రా, బ్రహ్మణ్యుఁడా కశ్యపప్రజాపతి బ్రహ్మవరమునఁ
 దనవత్నియగు వినతయందు సుపర్ణం డనువాసిం గనియె. అ
 య్యసఘండు వాలఖల్యుల కృపాపాత్రుండై కక్షిలోకంబునకు
 రాజేయ్యె, అతఁడిచ్చ దుదధిలో నున్న యత్యుగ్రనిషాదుల

మింగి గజకిచ్చుకంటుల కాహిణశాఖతో నెత్తికొని వాయు
వేగంబున సింగి బతిపుచుఁ దనతల్లి వివతి దాస్యంబు వాప
దీక్షంబూని నీకడ నమృతంబుఁ గొంపోవనేతెంచెడు.

కామరూపి, కామగమనుం డాతఁడు. నీకు నసాధ్యుండు గా
నోపు. ఆతని మాహాత్మ్యంబు నీవు నెఱుంగనిది గాదు.

విహగేంద్రుం డానుపర్ణుఁ డిప్పు డమృతహరణార్థం బరుగు
దెంచుటఁ జేసి స్వర్గలోకంబున మహాత్యాతంబులు వుట్టె.
కర్తవ్యం బూహించునది.

ఇం— దావారికా, అమృతరక్షకులం బిలువుము.

దా—స్వామీ, చిత్తము.

ఇం— ఆచార్య, దండదానంబులఁ జూడ నిశ్చయించితి. వాని శౌర్య
రస మొకింతయైన రుచిఁజూడక మా యమృతరసం బీనొల్లను.

(ప్రవేశము అమృతరక్షకులు)

అమృతరక్షకులారా, పక్షిండుండఁట, మనపై వచ్చుచున్న
వాఁడు. మీ రప్రమత్తులై యతిప్రయత్నంబున నమృతంబు
రక్షించు కొని యుండునది.

అమృ—మహాప్రసాదము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ర రంగము-అమృతస్థానము, అమృతరక్షకులతో యుద్ధము.

(తెరలో)

సుప—రేరే అమృతరక్షకులారా, మీప్రాణంబులపై నాన గలరేని
మీ. మీ స్థానంబులఁ దొలఁగి నిలచుడి.

అమృ—అరే పక్షిరాజా, నీప్రాణంబులపై నాన వదలితేని నుమ్ముం
జెనకఁజూచుము. లేదేని మాదెసం జూడకయె పొమ్ము. ఆమ
హేంద్రు నరిగావుల మగు నెఱుంగవ్రా?

సుప—ఓ హూ, మహేంద్రుడా, యాతఁడె వచ్చి తలకుడుఁగాక. నూ
రారె న నీయమృతకలశం జే హరింతు.

అమృ—సరి, యీ శస్త్రహతిం గాచికొనుము. చూలము.

సుప—ఇం. కేమి చూచెదురా, బాలిక! ఇదిగో నీ యొక్క శస్త్రంబు నకుఁ బదిశస్త్రంబు లెదురయ్యెను. నీ పరివారముతోఁగూడ నిం కేలోకంబునకైనఁ బొమ్ము.

అమృ—(అందఱు) హా, హా, హా.

(అమృతరక్షకుఁ డొక్కఁడు బరువెత్తుచుండఁ గొందఁ జెదు రగుదురు. వారలతో)

అమృ—అమృతరక్షకు లందఱు హత మగుచున్నారు. ఆదిత్యులకుఁ బోయి చెప్పెద. వేజేనుఁడు, వేజేనుఁడు. (ఎదురైనవారు పరువెత్తుదురు.)

౧ గంగము—ఆదిత్యులతో యుద్ధము.

(తెరలో)

ఆదిత్యులు—ఓరోగి ద్విపాదము, దివిజులతోడి భండనంబునకె సమకట్టితి వలరా? చూచుచు. అస్మచ్ఛండాతపంబు సోకునఁ బిడికెడు బూడిదయై రాలంగలవు.

సుప—అహో, ఆదిత్యులారా, పృథాడ బరములఁ బోకుఁడు. మీ తోడి భండనంబునకె వచ్చితి. ఏది, మీచండశ్వుంబుల నిండాఁ జూచిపోయెదఁ గాక. మీసాధ్యులు సాధ్యులై రిగా? మీవసురుదు) లేదిక్కులం బట్టి పోయిరో, వింటిరా? మిమ్ము నాయపరదిక్కుం జేరఁ బంపెద, రండు.

(తేజమంతయు నపరదిశం జేనును)

అమృ—(రభసముగబోవుచు నెదురైన ధావుకుని) ధావుక, చూచి తివా, యీ ద్వాదశాదిత్యులుగూడ నవశులై యపరాం బుధిఁ బడఁ బోవుచున్నారు. దిక్పాలకు లిప్పుడ యరుగుగుడె

చిరి. వారి గతి యేమగునో యేరి కెఱుక? రాజున కెఱింగించి
వచ్చెద. నీవు చెచ్చెర బొమ్ము.

౬ రంగము-దిక్పాలకులతో యుద్ధము.

(తెరలో)

నువ—భో, భో, దిక్పాలకులారా, మీ రాజభక్తిం జూపుటకా? -
వేవేగ రండు. కాలహరణంబున మానాగులు గోపింతురు.
వారి కీయభిజిల్లగ్నంబున కమృతభాండం బెత్తియిత్తు నని శప
థంబుఁ జేసితి. ఒక్క గడియ యేని దడవు నేయరాదు.
రండు రండు.

దిక్పా—రే, రే వాచాట, రే, తస్కరాధమ ! నూ యమృతంబె
హరియింతునని బాసఁ జేసితి వటరా? భళి! భళి! నీ సాహసం
బున కెంతయు సంతసం బయ్యె, పో. ఇంక నీ ధూర్జత్వంబునకె
గా బహుమానం బపేక్షించెడు?

ఇదిగో, నీ పక్షంబుల భారవిక్షేపంబు వాపి, నీ కూరన
ఖరబుల ఖరత్వంబు వోనాడి, నీ యఖండతుండప్రకాండంబు
దుత్తునియలు నేసి, నీ యంతస్సత్వంబుఁ బట్టి పైకి రానీని
నీ స్థూలదేహంబుఁ గీలు కీ లెడలించి, నీ ఘోరసంసారతాప
త్రయం బంతయు నంత మొందించి, యనంతము, నవికారము,
నఖండము, నఖిలాఖిలంబు నగు పరమస్వాస్థ్యం బిదిగో యిప్పు
డే చూడకొందువు, రా. ఆయమృతకుంభంబు జోడ నీ కేల?
ఆ పొంతం బోకు మో రో రీ మర్కదాంధ, మఱలుము, మఱ
లుము. (దెబ్బఁదిని-హా మహేంద్ర, హా మహేంద్ర, హా.)

(ప) వేశము అమృతరక్షకుడు

అమృ—హా, హా, ఆ దిక్పాలురె పలాయితు లగుచున్నారు. ఇక
దిక్కెవ్వ రా మహేంద్రుడు దిక్క? మొఱవెట్టెదఁగాక!
(లోపల హాహాకారములు.)

2 రంగమా:- ఇంద్రసభ

[ఇంద్రుడు-సభ్యులు.]

అమృ—స్వామీ, జేవర యుత్థానంబున కవసరంబయ్యె. ఆ ద్విజేం
ద్రుని సముజ్జంభణం బేమని వర్ణింతు? అతనిరాకయే మృ
త్యువు రాక యయ్యె. మన దిక్పాలకులె పరాభవంబునం
దిరోభూతులైరి

ఇం—ఏట్టెట్టా?

అమృ—ఆ శ్వసనం డాతని పక్షావకాశంబులం జిక్కి మసలఁజేలఁ
డయ్యె. ఆ యనలుం డాతని దృక్పీలంబులకె దూలి వ్రాయె.
ఆ వరుణుం డాతని తుండబిలంబునం బడి వెడలలేడయ్యె.
కాని వీరల నెట్టెట్టో యాతఁడు ప్రాణంబులతో మాత్రము
విడిచె. ఆ యాదిత్యుల నాయాశ్వినేయులఁదిరిగి చూడకుండఁ
బాఱఁదోలె. ఇక నాసిద్ధులు సాధ్యులు యక్షరక్షోనివహంబు
లెమైరో, యెందుఁ జొటిరో గూడ నెఱుంగ రాదు.

స్వామీ, (పశ్చయః కాలగుడుండు వోలె దుర్ని రీత్యుండై
యున్నవాఁ డాతఁడు.

ఇట్లు నిర్జరాధీశుల నెల్ల నిర్జించి యూర్జితుండై యమృతస్థా
నంబున కరిగె. దానిం బరివేష్టించి ఘోరసమీరప్రేరితంబై
దుర్వారశిఖాజిహ్వల నంబరంబు నాస్వాదించుచున్న యనలం
బుం గని తత్క్షణంబు సకలననీజలంబుల నెల్లఁ బుక్కిలించుకొని
వచ్చి యయ్యనలంబు నారంజెల్లె. తీక్ష్ణాతి తీక్ష్ణంబై నువినిర్మితం

వై పరిభ్రమించుచున్న యంత్రచక్రంబు డాముచున్నవాఁడు.
ఇక నయ్యమృతంబు చుట్టుచున్న యుగభుజంగరాట్టుల గతి
యేమయ్యెడినో? ప్రభువు చిత్తము.

ఇం— జౌరార, యా చక్రంబె డాసెగా? ఇక నస్మత్కులిశ ధా
రం గాని నీని సంహారంబు గాను.

—

౫ రంగము— అమృతస్థానము.

[ఇందుఁడు-ప, వేశము. గరుడుఁడు అమృతకలశము

నెత్తికొని వినువీధిఁబోవును.]

ఇం— రే, రే లఁటాక, రే, పాపీ, ఆ పారికుదంబు వట్టివంత నేమయ్యె
ననుకొంటిని గా? కులగోత్ర సంహారకం నీ వజ్రహారము,
దీని దుచి దగలినం గాని నీ క య్యమృత్వంబు సిద్ధిపడు.
(వజ్రము విసరును)

సుఖ— అహో, వజ్రహారము, నీ మహత్త్వం బే నెఱుంగనిది గాను.
నీ చేయు వేదన నన్నుం దాఁక నోపదు. కాని నీవు మహా
మునిసంభవం బగుట, నా దేవేంద్రు నాయుధంబు విగుట
ని ప్నవమానింపరాదు. కావున సూర్యయోగపర్ణశకలచ్ఛేదంబు
నేయుము. ఇదిగో నీ స్వామి కర్పింపును. పోపొమ్ము.

ఇం— (స్వ) అహ, నన్ను వంచింప నెత్తివచ్చిన శాంబరీ పర్ణంజెవ్వఁడో
యలిదివ్యం డీ ద్విజరూపుఁడు.

(సుపర్ణ సహితముగ హరి యవతరించి)

హరి— ఇంద్రా, నేను నీ కాపుండ నగుచుండ నా పదంబు వట్టిన
యీ సుపర్ణుండు నీ కనాపుండగు తెల్లు? ఈతఁ డొక్కరుఁ
డయ్యమృతంబుచేఁజిక్కియు దీయొ పరతంతుఁడు వోలె దాని
నాస్వాదింపఁడు చూచితె. ఇట్టి యలౌల్యము, ధైర్యము, నా

దాత్యము మన దివ్యులకేని మర్లభంబులు గావె? ఆహా! సంయమమయ్యం డీ కుమారుడు. మన యీ స్వారాజ్యంబున కేని యర్హుడు. తనకై కామ్యంబులఁ గోరివచ్చిన వాడు గాడు. క్రూరుల చేజిక్కిన జనని దాస్యంబు వాప నుత్సహించి వచ్చె. ఆత్మయజ్ఞం బొనర్చె ఇట్టి వాడు మన కాత్మబంధుండె గా?

నీ వతివత్సలుడవు, గృహభుడవు, 'యజ్ఞశేషంతథామృత' మ్మనెన ట్లాతని క య్యమృతంబె యిచ్చి పుపుము. అయాది తంబగుట వీనికిది యమృతంబె యగుఁ గాని యదియాచించిన వారి కభైత్యంబు మృతంబె యగు

సత్సంగతి సాప్తకదీప మగుచు, నే బోయి వచ్చెద.

౩౦—కేశవ, ఈ యదంతం బంతయు వింటి. నాకును గాడు వేడ్క యయ్యెడు. ఇట్టి మహాత్ముం డితఁడు మనకు మిత్రుఁడు గాక శత్రు వగు తెల్లు? నా భాగ్యవశమున నీని స్నేహ మమరె. కార్య మూహింతుము. నీవు బోయి రమ్మ.

[హరియంతర్ధానము]

౩౧—సుపణ్ణా, నీ మహాత్త్వం బేనెఱుఁగమి సంతయయ్యె. క్షమియింపుము. మన యీ సౌహృదము జన్మాంతరంబుల కేని భావస్థిరంబై యుండు గాక.

అయినఁ జూడుము. అజితుడవైన నీ వా హరిహరిసాదంబున నమృతుడవు గూడ నైతివిగదా? ఇంక నీ కమృత మిదియేల? నీ వంటి సత్పాత్రపరిగ్రహ బున నేము ధన్యుల మగుదుము గాక మున్యుల కిడిన వారు మా కసాధ్యులు గారే? కావున మమ్ము గరుణించి నీ వొడులకియ్యమృతం బియ్యవలదు. నాకు మగుడ రమ్మ. నీ కీష్టావాప్తి యగు విధం బేగావించెద.

సుప—మహేంద్రా, నీ స్నేహంబున నేను జరితార్థుండ నైతి.

ఇప్పుడేను మదీయమాతృదాస్యనిరాసార్థం బురగుల
కమృతంబు దెచ్చి యిత్తునని నొడిపి వచ్చినవాడఁ వలతేని
నే నీ యమృతంబు గొని పోయి వారల కిచ్చి యస్సజ్జనని
దాస్యంబు వాపికొనిన నురగులీ యమృతం బుపయో
గింప కుండ ముందట నీవు గొని చేరుము. దాన నుభయార్థం
బు లయ్యెడు.

ఇం—సుపర్ణా, నీ మంత్రంబునకు సంతసం బయ్యె. నీవు వాతో నెప్పుడు
బద్ధసఖ్యుండవై యుండవలయు. నీ కిష్ట మెదేని సెలవిమ్ము.

సుప—మహేంద్రా, ఇవ్వమున కేమి. దుష్టులు దుర్మతులై మా కహి
త మొనర్చిన యీ కాద్రవేయలు నాకు సర్వథా వశు లయ్యెడు.
భద్రవదభిరక్షితంబు లగు నీ భువనంబులం దంతట నీ కిరాతులు
ప్రదిమరుదుంట లోకహితార్థము నీ కెఱింగించి నీ యాజ్ఞం
బడయవలసె.

ఇం—సుపర్ణా, లోకహితంబెకా నాకును సమృతంబు. అట్లయ్యెడు.

అమృతహరణము

పంచమాంకము

రంగము కద్రూమందిరము

[ప్ర) వేశము నుముఖ, తక్షక, కాళియ, కర్కోటకులు.]

నుము—మన సుపర్ణు డభిజిల్లగ్నంబున కమృతంబు దెచ్చి యిత్తునని
చేనియెఁగా?

కాళి—చేనియెం గాని యక్షరక్షోభిరక్షితంబై యున్న దానిం దెచ్చు
తెంతవారి కేని దుస్సాధ్యంబై యును. అందు మనవాఁ డసహ
యోగంబున ససహాయశూనంబై చేనియె. వాని గ్రహబల
మెట్టిదో యిప్పుడ దెలసెడు.

తక్ష—సోదరులారా, మీ తర్కంబులతోఁ బనిలేదు. అల్లదె పూర్వో
త్తరంబుం దిలకేంపుడు. అంతర్వాహినులగు వియన్నదీపూరం
బులో యన విద్యుల్లహరీప్రవాహంబు లా వినువీధిం గొప్ప
నొప్పారుచు విజయోత్సాహియై మహారయంబున వెలుంగుచు
వచ్చుచున్న వాఁ డానుపర్ణుడు.

అమృతకలశంబె దెచ్చెడినో లేక యా మహేంద్రుం డన
స్వర్ణపర్ణంబులఁ బెట్టికొని స్వారాజ్యంబె సాకల్యంబుగఁ గొని
వచ్చెడినో ?

కర్కో — అట్లయ్యెనేని వానికి స్వారాజ్యంబువచ్చి మన కమృతంబు
పొయెడు. భళి, భళి, ఏనాఁ డా దేవత లా రాక్షసు లియ్య
మృతముం ద్రచ్చిరోగాని నేఁ డది మనకు భుక్తంబయ్యె. అమృ
తాశనంబు వ్రాసిన యా పాడుబ్రహ్మ మన కింకొక్క జిహ్వా
యైన వ్రాసఁ డయ్యెనే! కడుపారఁగొల్పియుండుము.

కాళి—తన్నుఁడా, ఏమి నీ తత్తరము? (తెరలో, ఓహూ అదిగో!)

సుప—ఓహూ, కాద్రవేయులారా! అమృతంబు దెచ్చితి. ఇక
 మాయమ్మ జాస్యంబు వాసె. సూర్యచంద్రతారాగణం
 బులు, పంచభూతంబులు, మీ హృదయంబె సాక్షి. వేవేగం
 జేసి న్నాతాలంకృతులై పరమశుచిత్వంబున రిండుపొండుమీ
 పూజాగృహమండపంబునం జేరుడు.

కాళి—సోదరులారా, పోదము రండు.

కదు—కాళియ, నిదానించుము. కలశముం గన్నులారం జూచియె
 పోవుదము. రమ్ము

~~~~~

౨ రంగమా—పూజాగృహము.

[సుపర్ణుడు, కాళియుడు, కర్కోటకుడు.]

సుప—అన్నలారా, ఇదె యమృతకలశము. దీనిం గొని నా కనుజ్ఞ
 యిండు. స్నానపూతులై వచ్చితిరా?

కాళి—ఇదిగో పోవుచున్నాము. దాని నెచ్చటనైనను చియైన ప్రదేశం
 బున నుంచుము.

కర్కో—ఎచ్చటనో గాదు. సర్వశుచియగుఁ గుఱా స్థరణంబున నుంచు
 ము. అదిగో కుశకలాపము.

సు—సాధుగ నున్నది. (కుశలం బఱచి కలశము నుంచును.)

కాళి—కాని, సుపర్ణా, నీవు గృతార్థుండనైన తెఱంగుఁ జెప్పవైతివే?
 ఆ మహేంద్రుండు నిన్నుఁ జూడగనే యమృతం బిచ్చి
 పొన్నునెనా?

సుప—అన్నలారా, అతఁడు మహిమాదారుడు. అమృతం బిచ్చియే
 పొన్నునెను. కాని వానికి ముందు సిద్ధుల సాధుల, నాదిత్యుల,
 నాశ్వినేయుల, దుది నాదికృతులం గూడఁ గడచితి. తదను
 వారిప్రసాదంబున మహేంద్రుండె సులభం డయ్యె. అమృ

తంబు సిద్ధించె, ఇప్పుడు మీచేతం బెట్టితి. మహాపుణ్యఫలంబు నా భుజియింపుడు. ఇదె మీకందఱకు వందనము.

కర్కో—సుపర్ణా, పురుషుండ వన నీవ. నీ పంటివాని కీప్పితము! లీడేర కుండు పెట్టు? నీ ధైర్యసైర్యంబులు లోకమునకుఁ జోట నీ యుద్యోగంబు వెట్టితిమి గాక యమృతం బీ వేళ లేకున్న నేమి? కావలెనన్న నీ కిచ్చిన మహేంద్రుండు మాకు మాత్రమీయ కుండునా? ఇక మీ దాస్యంబు వాసె. మా యమ్మ యను మత్ర యయ్యె. బలవంతుండవై మనుము. స్వస్త్వస్తు.

3 రంగము: పూజాగృహము.

(సుపర్ణుడు దల్లిని భుజములమీదఁబెట్టిజూని పోవును.)

సుప—అహో, కాద్రవేయులారా, ముమ్మాటికి మా యమ్మ దాస్యంబు వాసె. మీ యమ్మ పణంబు సెల్లె. ఇదె మా యయ్య యాశ్రమంబునకు బోవుచున్నవాడ. మీరలు మఖంబుండుడు. (నిష్క్రమణము)

(మహేంద్రుడు హావేశము)

మహే—దుష్టులు కాద్రవేయుల కి యమృతంబె వశమైనలోకములు భరియించునా? “కార్యం నదౌ దుర్జనే” యని నట్లు లోకసంగ్రహంబుఁ దలపెట్టిన నాకిప్పట్టున నిదియ పరమధర్మం బయ్యె. అవుగాక. తుండ్రు లీపాపులపైఁ బ్రహ్మశ్రుంబులా?

(తెరలో)

ఎవ్వడవురా, పూజాగృహంబు సాచ్చితి? (ఇంద్రుడు గల శముం జూపి యదృశ్యమగును. నాగు లద్దఱు పరువులిడుచు వత్తురు.)

రే శతాధమ, రే ధూర్త, రే పాపీ, రే పశ్యతోహర, రే
తస్కర పిశాచ, నిలుసిలు మో రోరీ నిలునిలుము. మా
భుక్తశేవంబు నీ కయ్యెడు.

తక్ష—(ప్రవేశించి) ఎవ్వఁడు గానరాఁజే?

కాళి—అమృతభాండం బపహరింప వచ్చిన ముచ్చెప్పవ్వఁడో వీఁడు
మన సంచనే డాఁగియుండె.

పద్మ—రక్షకుల నైనఁ బెట్టమెతిమే?

కద్రు—అయ్యో, తండ్రులార, ఆ యమృతం బాహరించిన యామా
యాసుపర్ణుండె దాని నపహరింప లేదు గద?

కాళి—వాఁ డప్పటి కప్పుడె దల్లిం గొనిపోయె.

కర్కో—దాని కేమి? మాయమ్మ యూహయె సరిగనున్నది. లేకున్న
వాని కంత రభస మదేల? కాళియ, నే నప్పుడె నిన్ను
వారించితిం గదా? వాఁ డాకసమునుండియే యటచటఁ జూడ
నా మనంబున సంశయంబు వొడమె. అందులకె నిన్నాపి ప్ర
త్యక్షము చూచి పోయితిని.

కద్రు—ఆకసమునుండియే యటచెనా? ఔరార, మన కీ యుత్పాతం
బులు దెచ్చివెట్టుటకీ మాయపక్షికఁ దోడగు ధూర్తుం డచ్చట
నెవ్వఁడో గద! వీని దుర్మంతంబు లన్నియు నాకసమునుండి
యే దిగుచున్న వే? ఆహా, యీ పాపి నేనరకమునఁ ద్రోయుదు
రోయి తండ్రీ.

కర్కో—అహా, ఏడి, యా సుపర్ణహతకుం డేడి? ఎటువోయె?
ఏదిక్కుంజేనె? వెదకుఁడు, పట్టుఁడు; బంధింపుఁడు. ఆ గభీర
పారావారంబు గహ్వరంబులం దూఱినీ, తుంగోత్తుంగహిమశైల
కందరంబులం డాఁగినీ, కాదు, కాదు, మరల నా తల్లిమాయ
గర్భంబె జూఱినీ, వాని నిక్కరాశదంష్ట్రావిషయోగంబున
వెడలఁగక్కించి, వాని చతురగ్రంబుల నేకాగ్రంబుగ నీ

పిడికిటంబట్టి, వాని తుండంబుఖండించి, వాని పత్త్రంబుల
నుత్తరించి, వాని శకలంబులం బెకలించి వాని ప్రాణవాయు
వులతో గూడ నా యశాదర్యంబగు నమృతంబుంగొని గుట
గుట త్రాగి శేన్నకున్న నిదే మాకుల మాకులంబై కన్నులు
శానక, వీనులువినక, కరపాదంబుల గతిచెడి, పొట్టలపైఁ బ్రా
గుచు, మాకన్నబిడ్డల మేమ గనకన నమలుచు, నుంటిందిని
గాలింబ్రదావి, పక్షపక్షంబునం బ్రాయశ్చిత్తంబున మా పాప
దేహంబుల దిగనాడుచు, మాకులం బకులంబగుదనుక మాకు
వేటొందురూపంబు లభ్యంబగుదనుక ఘోరతాపసులుం బోలె
మానముద్రం జిక్కి భూగర్భంబెగృహంబుగాఁ గాఱుచీకటులం
దిరుగాడుచుందుముగాక.

(ఆకసమున దేవతలు తథాస్తందురు.)

[శేషుడు-కప్రవేశము.]

శేషు—శాంతం పాపం. ఆహా! సోదర, ఏమి యీ దుస్తామసము? తల్లి
శాపముం దప్పించుకొనిపోవుదమనియా! నీ విప్పుడి ఘోరశాపం
బుల మఱలఁ బ్రేదోయుట? ఇంతరౌద్రంబునకు గతంబేమి?

కాళి—ఆ సుపర్ణుండు దెచ్చియిచ్చిన యమృతము దృశ్యాదృశ్యం
బైనది. దాని నెవ్వఁడో మాయాపురుషుం డొక్కఁడు హరించె.

శేషు—హరించె! ఆమృతంబు హరించె! ఆహా హా, నేఁ డెంతటి వంచన
యయ్యె?

ఆ సుపర్ణుండు దన సమయంబుఁ జెల్లించుకొని పోయెం
గాఁబోలు? అవుఁగాక. మన దుర్దైవంబె మనయండ నుండెగా!

ఆహా, ఆదినుండియు మన చరితం బిట్టిద!

చేజిక్కిన యమృతంబె హృతంబయ్యెగా! హా, హతవిధి!
మాపాపములకుం దగిన పరిణామంబనియా? నాటిననాడు

గోటి కెనయై, కోయవచ్చినఁ గొండయయ్యె. కోపము తాపముంబోలు, తాపము బ్రహ్మహత్యం బోలు నంద్రు. మాకోపమా బ్రహ్మహత్యకుఁ గాకున్నఁ దదతిరిక్తంబు నాత్మహత్యకే హేతువయ్యె. కార్యకారణరూపంబగుఁ గర్మసూత్రంబిదిగదా? సులభంబుగఁ దెలసె. భవతునామ. భావ్యమేవ భవతి. 'అవస్యమనుభోక్తవ్య' మ్మని యనుభవించుముగాక.

• తమ్ములారా, వగవకుఁడు. ముందు కార్యంబేమి?

కర్మ—ఆ పొద్దు గుంకునంతలో నాప్రతిసాధింతు. అద్రి దప్పిన నాశాపం బమోఘంబె యగు. నాతండ్రితపంబె యాన. ఇప్పుడింక వగచినఁ గార్యము గాదు. అమృతం బీవేళఁ బోయినఁబోనిండు. అదిగో! సిక్తంబైన యాకు శాస్త్రరణంబున నమృతచ్ఛాయ లింకను మృగమరీచికలం బోలి మెరియుచున్నవి. దానంబడి నాలుకలైనఁ దడుపుకొందము. మనయమృతత్వంబున కదియచాలు— (దాసి) అహో, చాలు, చాలు. ఇంక నేశాపంబులు మనల నంటఁజేలవు. రండు, రండు, విలంబనం బయ్యెడు. (అందఱు పోయి దానంబడి జిహ్వాలు చీలి పోవ రక్తసిక్తముఖంబులతో నేడ్చుచు గోల పెట్టుదురు.)

—• భరతవాక్యము •—

స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణమహిం మహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు॥

సంపూర్ణము.

త ప్పా ప్పు ల ప ట్టి క

పుటసంఖ్య.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨	౯	ముదుల	ముద్దుల
౨	౨౩	క్షీరము	క్షీరము
౭	౧౦	గవ్వమనమో?	గవ్వమగునమో?
౧౧	౧౫	ప్రాకృతదై	ప్రాకృతవై
౧౧	౨౪	మణయందు	మఱియందు
౧౩	౧౦	నొక వేళ	కొక వేళ
౧౬	౫	మింగ	మ్రింగ
౨౨	౧౩	భేద	భేద
౨౩	౧౧	వాక్మకలంబుల	వాక్మకలంబుల
౨౪	౧౭	తల్లి	తల్లి
౨౮	౧౮	విప్రాశిరాదములు	విప్రాశీర్వాదములు
౩౪	౨౨	నీకేట	నీకేల
౩౬	౭	బడును	పడును
౪౦	౬	నేనుని	నేనుని
౪౮	౨౧	పతుల	వతుల
౫౭	౧౮	డబరముల	డంబరముల
౬౧	౧౬	మహాత్వం	మహాత్వం
౬౧	౨౧	పరిగ్రహమున	పరిగ్రహంబున
౬౩	౨౦	... ఓ హూ	(... ఓ హూ)
౬౮	౧౮	మహీం	మహీం

